

**MUHTELİF TÜRK KÖŞE YAZARLARININ
“CUMHURİYET” İN ANLAM YÜKÜNE İLİŞKİN BELLİ
BAŞLI YAKLAŞIMLARI (1955-1995)**

Yaşar ÖZÜÇETİN*
Fatma Nur ASLAN**

Özet

Cumhuriyet, Türk İnkılâbının ürünü ve başarısı olarak vasıflandırılmış, özellik ve farklılığıyla içinde bulunulan durum ve sonrasına istikamet veren, arzu edilen bir geleceğin başlangıç noktası olmuştur.

Cumhuriyet’ ten anlaşılan ve onun hatırlattığı düşünce ve nesne dikkat çekmiş, bu bağlamda “Akşam”, “Cumhuriyet”, “Dünya”, “Milli Gazete”, “Milliyet”, “Star”, “Tan”, “Tercüman”, “Türkiye”, “Vakit”, gazetelerinde yapılan mütalâa ve değerlendirmelerin özü kendini şu şekilde belli etmiştir;

Ülkenin diriltilmesi ve milletin refahının millî iradeyle işleyen cumhuriyetle mümkün olabileceği ortaya konulmuş ve cumhuriyet; *“cumhuriyet, çok bozuk ve yoksul şartlarla kurulmuş ve büyük sarsıntılara, kötülüklerle maruz kalmış olmakla birlikte bizi mutlu ufuklara götürecek biricik altın yoldur”* şeklinde sayılmıştır.

Cumhuriyet’in esasının ve ruhunun, “hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir” cümlesinde olduğu, milletin hâkimiyetinin kayıtlanıp şartlanmasının demokrasi ve cumhuriyet olamayacağı açıkça söylenmiş, Millî Mücadele’nin getirdiği cumhuriyet, kurtulan Türk milletinin yükselişine başlangıç olarak görülmüş ve bu durum; *“Biz Türkiye’de “cumhuriyet” dediğimizde, genel bir cumhuriyet kavramını değil, özel olarak Gazi Mustafa Kemal ve arkadaşlarının kurduğu cumhuriyeti kavırıyoruz”*. *“... Bunun da temelleri lâiklik, kadın erkek eşitliği, yasama-yürütme-yargı erklerinin ayrılması, hukuk devleti gibi çağdaş Batılı demokrasi değerlerine dayanıyor. Bu yönüyle bir yaşam biçimi”*, tarzında yerli yerinde kabul edilmiştir.

Köşe yazıları, herhangi bir konu ya da günlük olaylara ilişkin görüşlerin, düşüncelerin ayrıntılara inmeden anlatıldığı gazete veya

* Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, yozucetin@ahievran.edu.tr

** Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, fatmanuraslan4000@gmail.com

dergilerde yayımlanan kısa fikir yazıları olup, anlamlandırma çerçeveleri izlenebilen metinlerdir. Bu amaçla araştırmada, cumhuriyetin anlam yükü ve cumhuriyet kelimesinin oluşturduğu ortak alan, muhtelif köşe yazarlarının ortaya koydukları metinler bağlamında incelenmiştir.

Araştırmada amacı, evrenin özellikleri hakkında bilgi toplamak, kişileri, durumları veya olayları tam ve doğru olarak betimlemek olan araştırma modeli esas alınmış, Akşam, Cumhuriyet, Dünya, Milli Gazete, Milliyet, Star, Tan, Tercüman, Türkiye, Vakit gazeteleri köşe yazılarından ve telif-tetkik eserlerden istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: TBMM, Cumhuriyet, Türk İnkılâbı, Milletın Refahı, Batılı Demokrasi.

MAJOR APPROACHES OF VARIOUS TURKISH COLUMNISTS TO THE MEANING OF "REPUBLIC" (1955-1995)

Abstract

The Republic, characterized as the product and success of the Turkish Revolution, has been the starting point of a desired future that gives direction to the current situation and its aftermath with its features and differences.

The thought and object that is understood and reminded of the Republic has drawn attention. In this context, the essence of the opinions and evaluations made in the newspapers "Akşam", "Cumhuriyet", "Dünya", "Milli Gazete", "Milliyet", "Star", "Tan", "Tercüman", "Türkiye", "Vakit" stated as follows;

It was stated that the resurrection of the country and the welfare of the nation could only be possible with the republic that operates with the national will, and republic; it was counted as *"the only golden road that will lead us to happy horizons, although the republic was founded in very bad and poor conditions and has been exposed to great shocks and evils"*.

It has been clearly stated that the essence and spirit of the republic is in the sentence *"sovereignty unconditionally belongs to the nation"*, and that the condition of the nation's sovereignty can't be a democracy or a republic. The republic brought by the National Struggle was seen as the beginning of the rise of the liberated Turkish nation and this situation; *"When we say "republic" in Turkey, we don't understand the concept of a general republic, but specifically the republic founded by Gazi Mustafa Kemal and his friends"...* *"... The foundations of this are based on contemporary Western democratic values such as secularism, equality between men and women, separation of legislative-executive-judicial powers, and the rule of law. With this aspect, a way of life"* has been accepted in its proper place.

Columns are short opinion articles published in newspapers or magazines in which opinions and thoughts on any subject or daily events are explained without going into details, and they are texts whose meaning frames can be followed. For this purpose, the semantic load of the republic and the common area formed by the word republic were examined in the context of the texts produced by various columnists.

The research model, whose purpose is to collect information about the characteristics of the universe and to describe people, situations or events fully and accurately, is based on. It has been benefited from the articles of Akşam, Cumhuriyet, Dünya, Milli Gazete, Milliyet, Star, Tan, Tercüman, Turkey, Vakit newspapers, and copyright-reviewed works.

Keywords: Turkish Grand National Assembly, Republic, Turkish Revolution, Welfare of the Nation, Western Democracy.

GİRİŞ

29 Ekim 1923 günü, özellik ve nitelikleriyle içinde bulunulan durum ve sonrası süreç için geleceğe istikamet veren ve arzu edilen bir geleceğin hareket noktası olarak Türk İnkılâbının hem ürünü hem de başarısı olmuş, büyük bir mücadelenin neticesi ve yeni bir devrin başlangıcı olarak görülmüştür. 29 Ekim gününün cumhuriyetin ilanı yıldönümü olması münasebetiyle 1924 yılında çıkarılan bir kararname ile özel bir program hazırlanmış ve bütün yurttan o gün bayram olarak kutlanmıştır¹.

19 Nisan 1925 tarihinde Genel Kurulda “*Cumhuriyet’in İlanına Müsadif 29 Teşrin-evvel (Ekim) Gününün Millî Bayram Addi Hakkında Kanun*”² ile 29 Ekim günü millî bayram olarak kabul edilmiştir. Cumhuriyet, ilanının her yıl dönümünde onu temsil eden sözcük ve sembollerle hatırlanmıştır³.

Bu çalışma ile inceleme konusu olan cumhuriyetten anlaşılan ve onun akla getirdiği düşünce ve nesneye ilişkin “Akşam”, “Cumhuriyet”, “Dünya”, “Millî Gazete”, “Milliyet”, “Star”, “Tan”, “Tercüman”, “Türkiye”, “Vakit”, gazetelerinde ideolojik eğilimleri ve zihniyet dünyalarına göre bir veya farklı açılardan bakan belli başlı köşe yazarlarının yazıları incelenmiştir.

Cumhuriyetin anlam yüküne ilişkin birçok değerlendirme yapılmıştır. Araştırmada, cumhuriyete yönelik 1955-1995 yılları aralığında “Akşam”, “Cumhuriyet”, “Dünya”, “Millî Gazete”, “Milliyet”, “Star”, “Tan”, “Tercüman”, “Türkiye”, “Vakit” gazetelerinde bir veya farklı açılardan bakan belli başlı köşe yazarlarının yazıları dikkati çekmiş ve bu yazılar değerlendirmeye tâbi tutulmuştur⁴.

1. Cumhuriyet Kavramı ve Cumhuriyetin Tarihsel Süreçte Dönemeçleri

Cumhuriyet, cumhur kelimesinden gelmiş olup, ahali, halk, büyük kalabalık ve toplu bir kavim anlamındadır. Cumhuriyet, devlet reisi, millet

¹ Yaşar Özüçetin - Fatma Çalışkan, “Meclis Celse Zabıtlarında 23 Nisan, 29 Ekim, 30 Ağustos ve 19 Mayıs’ın Bayram Oluşu”, **Prof. Dr. Abdulkadir Yuvalı Armağanı**, C 2, Kayseri 2015, s.1441.

² Ayrıntı için bkz., **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. 2, C 18, (19.04.1925), s. 156-157, 164-167.

³ Özüçetin - Çalışkan, agm., s. 1434; Millî gün olarak 23 Nisan ile sözü edilen 29 Ekim günü arasında bir tercih söz konusu olacaksa, bu tercihin 29 Ekim’den yana olması dile getirilmişti. Zira inkılabın bir safhasını 23 Nisan, tamamlanan safhasını ise 29 Ekim ifade etmekte idi.

⁴ “Özgür Gündem”, “Aydınlık”, “Akit”, “Star”, “Millî Gazete” (muhtelif nüshaları) gazetelerinde tâbi tutulan değerlendirme cumhuriyetin anlam yükü olmayıp, onun uygulamasına ilişkin eleştirilerin olduğu görülmüş, dolayısıyla araştırmada bu durum göz önünde bulundurularak bir çerçeve belirlenmiştir.

veya millet meclisleri tarafından belirlenmiş süre için seçilen devlet şekli⁵, seçimle bir başkanın başında bulunduğu devlet idaresi⁶, milletin egemenliğini kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri vasıtasıyla kullandığı devlet biçimidir⁷. Fransızca “La Republque”, İngilizce “The Republic” kelimelerinin esası olan ve kamuya ait anlamına gelen⁸ “Res Publica”, tarihî gelişim içerisinde kamu ve halk hizmetlerinin görüldüğü demokratik bir rejimin adı olmuştur.

Cumhuriyetle halk kendini idare edecek kişileri kendi seçmekte, kontrol etmekte, cumhuriyet, her türlü yetkinin ve işlevin menşei olmaktadır. Halkın üstünde bir irade bulunmamakta, halkın seçtiği yöneticiler halk adına iş yapabilmektedir. Cumhuriyet kavramı halk egemenliği ile birbirinin içine geçmiş durumdadır.

Cumhuriyet, demokrasinin en gelişmiş şeklidir. Sözü edilen bu cumhuriyet, aynı zamanda demokratik cumhuriyet olup, vatandaşa temel özgürlükler tanımakta, hak ve özgürlükler güvence altına alınmaktadır. Cumhuriyet, dar ve geniş anlamlara sahiptir. Dar anlamda cumhuriyet; devlet başkanının doğrudan veya dolaylı olarak halk tarafından kararlaştırılmış bir süre için seçilmesi temeline dayanmaktadır. Bir devlet şekli veya hükümet şeklini anlatır. Geniş anlamda ise; egemenliğin bir topluluğa ait olmasını, seçime ve devletin üst yöneticilerini tespit etmek için yapılan seçimin millî talebi yansıtmasını esas alır. Bir bakıma hukuksal yapı ve çerçeveyi konu edinen demokrasidir.

Egemenlik, devlet kudretinin bir özelliği ve niteliği olarak İlkçağda da bilinmekteydi. Ancak, devletin belirgin niteliği bugünkü manada egemenlik olmayıp, kendi kendine yeterlik, yani bir başka devlete ihtiyaç duymadan, toplum olarak yaşamın esasını oluşturmaktaydı⁹. Ortaçağ da ise devletin varlığı mutlak krallıkta görülmüş, kral kendisi üstünde, başka hiçbir güç tanımadığından hâkimiyet ve hükümlanlık kralın bir vasfı olmuştu. Sonrası süreçte muhtelif gelişmeler yaşanmış¹⁰ ve Fransız Devrimi ile egemenlik bir kişiden bir topluluğa intikal ederek daha sonraki gelişmeleri ile anayasalarda yer almış, demokratik bir hüviyete bürünmüştür. Fransız Devrimi'nin

⁵ **Türk Hukuk Lügati**, Ankara, 1944, s.56.

⁶ Mustafa Nihat Özön, **Osmanlıca-Türkçe Sözlük**, İstanbul, 1959, s.138.

⁷ **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 263.

⁸ Hamza Eroğlu, **Atatürk ve Cumhuriyet**, Ankara, 1998, s.1-2.

⁹ Toktamış Ateş, **Cumhuriyet**, İstanbul, 1986, s.12; Eroğlu, **age.**, s. 5-6.

¹⁰ Bilgi için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, **Atatürk İhtilali**, İstanbul, 1995, s.40.

gelişimi neticesi cumhuriyet düşüncesi belirmiş bu durum krallıkların ve imparatorlukların yıkılış devrelerinde siyasî gücün tek kişinin elinde bulunduğu devletlerin egemenliklerini sona erdirmiş ve yeni arayışları beraberinde getirmiştir¹¹. Eski Yunanistan’da, Romalılarda, İngiltere’de ve Amerika Birleşik Devletleri’nde tanık olunan gelişmeler de göz önüne alınarak cumhuriyet düzenine ilişkin fikirler daha belirgin şekillenmiştir.

2. İlanına Değın Türklerde Cumhuriyetin Görünümü

İslam öncesi Türklerde modern anlamda bir cumhuriyetten söz edilmemekle birlikte devlet meselelerinin görüşüldüğü bir meclis bulunmaktaydı. Meclislerde hükümdar da dâhil ileri gelen devlet adamları seçilebilmekteydi. Türk toplumu sınıfsız bir toplumdur. Bu durum, Türklerin İslamiyet’i kabul ettikten sonra da devam etmiş Büyük Selçuklulara, Türkiye Selçuklularında ve Osmanlı Devleti’nin kuruluşu sırasında da görülmüştür¹².

XVI. yüzyıl sonları ile XVII. yüzyıl başlarında yaşanan gelişmeler ve Osmanlı Devleti’ni etkileyen coğrafi keşifler, enflasyon, ateşli silahların yaygınlaşması, nüfus artışı ve fetihlerin durması dengeleri değiştirmeye başlamıştır¹³. Osmanlı Devleti, içte ve dışta fazlaca zorluklarla karşılaşmıştır. Devlette düşüş, klasik kurumların niteliğini yitirmesiyle belirmiş, adeta domino etkisi ile çeşitli müesseseler bozulmuş, yeni meseleler ortaya çıkmıştır¹⁴.

Osmanlı ordularının Avrupa karşısında aldığı yenilgiler her geçen gün artınca devlet, imparatorluğun devamını sağlamak için Avrupa’yı örnek alarak devletin aksayan yanlarının ıslahına yönelmiştir. Devlet, askerî alanda yaptığı yenilikler ile arzu ettiği başarıyı yakalayamayınca sorunun çözümünü

¹¹ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, İstanbul, 1985, s.10-11; Ayfer Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, İstanbul, 1986, s. 570-571.

¹² İlhami Durmuş, “Türklerde Cumhuriyet Fikrinin Tarihî Temelleri ve Günümüze Yansımaları”, *Akademik Bakış*, C 1, S 1, (Kış 2007), s. 26-30; İbrahim Kafesoğlu-Mehmet Saray, *Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Tarihî Temeller*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1983, s.32; Salim Koca, *Türk Kültürünün Temelleri*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2016, s. 96-97; Aydın Taneri, *Türk Devlet Geleneği*, A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınevi, Ankara, 1975, s. 35.

¹³ Sina Akşın, *Kısa 20. Yüzyıl Tarihi*, Türkiye İş Bankası, İstanbul, 2016, s. 13-16.

¹⁴ Metin Kunt, *Zirveden Çöküşe: Osmanlı Tarihi II*, (Kollektif Eser), Milliyet Yayınları, İstanbul, b.t.y., s. 19-29; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi III / I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 119-120; Devlet, gücünü Batı tarzı modern bir ordu ile desteklemek gerektiği ve bunun gerçekleşmesi için teknolojik ve ekonomik kalkınmanın mecburî olduğu kanaatine varmıştır; Niyazi Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 73; Levent Köker, *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990, s.125; Tevfik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi, 1839-1950*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 27; H. Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi I*, Selçuk Yayınları, İstanbul, 1966, s. 6.

askerî alan dışında yönetim alanında yapacağı düzenlemelerde aramaya başlamıştır. İşte bu arayış Osmanlı Devleti'nde egemenliğin paylaşımı ve anayasal çalışmaları yani demokratik rejime gidişatın kapısını aralamıştır¹⁵. Bu bağlamda dikkati çeken başlıca gelişmeler şunlar olmuştur;

Padişah IV. Mustafa'nın tahta çıkışı, Nizam-ı Cedit Ocağı'nın kaldırılması esnasında, padişahın gücünü şeriata dayandırıp kullarına karşı egemenliğinin paylaşımına yönelik 31 Mayıs 1807 tarihinde bazı ciddi sözler verdiği bir nevi ant olan “Şer'i Hüccet”¹⁶.

29 Eylül 1808'de yapılan bir sözleşme ile toprak ağalarının padişahın yasalarını ve egemenliğini kabul ettiğini, padişah da ağaların kendiliğinden elde ettikleri hakları tanıdığını kayıt altına alan bir antlaşma olan “Sened-i İttifak”¹⁷.

Avrupa ülkelerinin memnuniyetini sağlamak amacıyla yayımlanan, anayasacılığın temeli sayılan ve padişahın kendi iradesini kanun gücüyle sınırlamayı kabul ettiği 3 Kasım 1839 tarihli “Tanzimat Fermanı”¹⁸.

18 Şubat 1856 tarihinde Tanzimat'ın bir tamamlayıcısı olarak kabul edilen ve daha çok azınlıkları imparatorluğa bağlamak amacıyla düzenlenen “İslahat Fermanı”¹⁹.

Açılacak ve Osmanlı halkının bütününe kapsayacak olan meclis ile memnuniyetsizliklerin ortadan kalkacağı, isyanların son bulacağı dolayısıyla, devletin bütünlüğünün muhafaza edileceği inancı ile “İ. Meşrutiyet”²⁰. Bu meşrutiyetin de ilanı demek olan 23 Aralık 1876 tarihli Kanun-ı Esasî, Türklerde halkın, ilk kez yönetimde temsil hakkına sahip olmasını sağlamış ve sonrası süreçte halk egemenliğinin zeminini oluşturmuştur. 1877-1878 Türk-Rus Savaşı yenilgisi dayanak yapılarak,

¹⁵ Ercüment Kuran, **Osmanlı İmparatorluğu'nda İnsan Hakları ve Sadık Rifat Paşa (1807-1857), Türkiye'nin Batılılaşması ve Milli Meseleler**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s. 135-140.

¹⁶ Berkes, age., s. 128

¹⁷ Bahri Savcı, “Osmanlı Türk Reformlarının (İslahat Hareketlerinin) Bir Batı Demokrasisi Doğurma Çabaları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C 21, S 1, Ankara, 1966, s. 114.

¹⁸ İlber Ortaylı, **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, Cedit Neşriyat, Ankara, 2008, s. 401; Bahri Savcı, agm., s.116.

¹⁹ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, (Çev. Metin Kıratlı), Ankara, 1984, s. 116.

²⁰ Gisbert H. Flanz, **XIX. Asır Avrupa'sında Anayasa Hareketleri**, (Çev. Şerif Mardin), AÜSBF. Yayınları, Ankara, ty., s. 15-22; Hakan Türkkân, “Osmanlı Devleti'nde Demokratikleşme ve Kanun-ı Esasî'nin Demokratik Hüviyeti”, **Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, Prof. Dr. Azmi Özcan Öğrencileri Özel Sayısı, 3, 2018, s. 372.

meclisin kapatılması ve anayasanın rafa kaldırılması neticesi istibdat dönemi başlamıştır. Bu dönem 30 yıl devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'ne ait olan Balkan topraklarının paylaşılması süreci hızlanınca, Yıldız Sarayı üzerinde oluşturulan tazyik neticesi 23 Temmuz 1908'de yeniden meşrutiyetin ilan edilmesiyle adlandırılan “II. Meşrutiyet”²¹. Meşrutiyetin ikinci kez ilanı ile halk ilk kez çok partili hayata geçmiştir. Anayasada yapılan; hükümetin, meclise karşı sorumlu tutulması, padişahın meclisi açma kapama yetkisinin elinden alınması, sürgüne gönderme yetkisinin kaldırılması gibi düzenlemeler ile padişahın, 1876 Anayasası ile sahip olduğu yasama, yürütme ve yargıdaki mutlak hâkimiyeti kırılmış, meclisin yaptırım gücü artırılmış, demokrasi teori olmaktan çıkıp gerçek anlamda pratiğe başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde noksanları ile mevcut olan bu uygulamalar, I. Dünya Savaşı nedeniyle tamamen askıya alınmıştır. Netice itibarıyla artık arka alanda Osmanlı'dan devir yoluyla teslim alınan, çok partili hayat, anayasalı yönetim, kısmî de olsa halk meclisi ve halk egemenliği gibi siyasî birtakım miraslar bulunmaktaydı.

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin uygulanması ile Türk milletine kendi imkânlarıyla direnmekten başka çare bırakmamıştı. Ülkenin muhtelif yerlerinde askerî ve silahlı direniş teşkilâtları oluşturulmuştu. Anadolu halkı, tarihin akışını doğru yorumladığı ve Türk halkının gerçek arzu ve eğilimini anladığına direniş ve kurtuluş hareketinin bizzat kendisinin idare etmesinin mecburî olduğuna inanan Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başkaldırmıştı.

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgal edilmesiyle İngilizler tarafından bütün kurumlar ele geçirilmişti. Heyet-i Temsiliye tarafından fiilî bir hükümet olarak millî irade ele alınmış millî ve mahallî kongrelerde alınan kararlar titizlikle yerine getirilip, “Geçici Hükümet” görevi ifâ edilmiş ve 19 Mart 1920 tarihli “İntihâbât Tebliği”nin yayınlanmasıyla yeni bir yapının vücuda gelişine giden hukukî yol açılmıştı.

23 Nisan 1920 Cuma günü Büyük Millet Meclisi toplanmış Türk milletinin Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki bu başkaldırışı, artık meşru bir organ tarafından yönlendirilmeye başlanmıştı. TBMM, egemenliğin kayıtsız şartsız milletin ve kendisinin de onun temsilcisi olduğunu kararlaştırmıştır. Dolayısıyla, millet egemenliği safha safha gelişerek bir millet kudreti olarak yoğunlaşmış, merkezileşmiş ve onu temsil eden bir

²¹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi 1908-1918**, C IX, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 1999, s. 35-36.

meclis olan TBMM’ nde toplanmış, millî egemenlik, bir millet gücü olarak bilinçli ve şuurlu bir şekilde ortaya çıkmıştır.

20 Ocak 1921 de TBMM tarafından kabul edilen ilk anayasa “Teşkilat-ı Esasîye”, millî hâkimiyeti esas alan ve vatanın kaderinde, millî hâkimiyetin temsilcisi olarak Büyük Millet Meclisini gören siyasî ve hukukî bir belge olmuştu. 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile Türk İnkılabının bir safhası kapanarak yeni bir dönemi açılmıştı. Seçimler yenilenmiş TBMM II. Dönem 11 Ağustos 1923 tarihinde başlamıştı.

Millî Mücadele döneminin zorunluluklarından ileri gelen “Meclis Hükûmeti Sistemi” saltanattan millî egemenliğe geçişte yumuşak bir iniş işlevi görmüş, cumhuriyeti ilan etmek tarihî bir mecburiyet olarak ortaya çıkmıştı. Siyasî bir rejim olarak cumhuriyet, 29 Ekim 1923’te Türkiye’yi modernleştirme çabalarına cevap veren tek rejim olarak kabul edilmişti.

3. Cumhuriyet’in Anlam Yüküne Yapılan Atflar

3.1.Arzu Edilen Ayırt Edici Özellikleri ve Türkiye’deki Nitelemeleri

Cumhuriyet, kısmen yukarıda da bahsedildiği gibi yönetim biçimi olarak halk üzerinde herhangi bir otorite tanımayan, gücü halkı oluşturan bireylere veren, halkın menfaatleri esas alınan, kendini yönetecekleri seçebilen, denetleyebilen bir hükûmet biçimidir. Cumhuriyet, devlet şekli olarak egemenliğin dar ve geniş bir insan topluluğuna ait belli başlı kurallı yapıdır. Bu yapı hukuksal bir boyuta da sahiptir²². Cumhuriyet, vatandaşın siyasî olgunluğu ve iyiyi, doğruyu ayır etmesine yarayan değerler bütününden kuvvet alan halkın yararı düşüncesidir²³. Cumhuriyet, yurt sevgisi, eşitlik ve çağdaşlık esasları üzerinde yükselen bir yönetim tarzıdır²⁴.

Cumhuriyetin bu anlamları temelinde Yılmaz Öztuna, kaleme aldığı, “Cumhuriyet’imizin 63. Yılı” adlı yazısında cumhuriyetin bir yönetim şekli adı olup, bir siyasî rejim adı olmadığını, zıddının monarşi olduğunu²⁵, asıl rejimin ya demokrasi ya da totaliter çeşitten bir rejim olduğunu ifade ederek,

²² Zekai Güner, “Atatürk Cumhuriyet ve Demokrasi”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C 2, S 3, Zonguldak 2006, s.42.

²³ Eroğlu, *age.*, s. 3.

²⁴ Feyzi Hepşenkal, “Cumhuriyet Yazıları / 1” 28 Ekim 1999, *Star*.

²⁵ Yılmaz Öztuna, “Tarihçi Gözüyle, Cumhuriyet’imizin 63. Yılı”, 1 Kasım 1986, *Tercüman*; Cumhuriyette devlet başkanı seçimle veya zorbalıkla, belirli bir müddet için veya hayat boyu gelir. Herhangi bir kişidir, monarşide ise belirli bir ailenin belirli kişisidir, irsi ve hayat boyu devlet başkanlığı yapar.

demokrasinin halk hâkimiyeti olması dolayısıyla devletin sahibinin bütün millet, bütün vatandaşlar olduğu inancına, Mim Kemal Öke, “Cumhuriyet” adlı çalışmasında halkın kendi kendini idare ettiği, milletin kaderine hâkim olduğu, millî iradenin şekillendiği, “halka inananın Hakk’a inandığı” rejim denildiğine²⁶, Mehmet Öztoprak ise “Başı Dik Cumhuriyet” başlığı altında cumhuriyetin, demokrasiyle, kurumlarıyla ve insan haklarıyla mevcut olduğuna işaret eder²⁷.

Ali Naci Karacan, “Cumhuriyet Bayramı” adlı tanıtıcı yazısında herhangi bir ülkede cumhuriyetin yerleşmiş olduğuna güvencenin halkın temsilcileri olarak seçtiği meclisle, o meclisin iktidara getirdiği hükümetin cumhuriyet yasalarını cumhuriyetçi bir zihniyetle ortaya koyup bu kanunları içtenlikle uygulaması, ileri Batı cumhuriyetlerindeki millî hâkimiyet anlamının yerli yerinde kullanılıp, cumhuriyet idaresinin bütün denetim araçlarıyla işlemesi ve yerleşik hâle konulmasıyla elde edilebileceğini öne sürer ve şunları söyler; *“Cumhuriyetle istibdat arasındaki muvazaa rejimi kendine mahsus iki taraflı ve lastikli nizamlarıyla tatbikat devam olunursa, iktidara değil demokratlar, hatta mukaddes kitaplardaki havariler gelse, öyle bir memleketin cumhuriyetle idare edildiği yine de samimiyetle iddia olunamaz”*²⁸. Benzer hususa ilişkin Burhan Felek’in “Cumhuriyet Bayramı Münasebetiyle” adlı yazısında bir ülkede cumhuriyetin yerine oturmasına ilişkin üzerinde durduğu husus şunlar olur; devlet mekanizması ve bilhassa modern devlet gibi çok yönlü, çok mesuliyetli ve çok yetkili karışık bir mekanizmalar bütünüünün her meselede halkın görüşüne başvurması, çok sayıda insanın bir arada bulunduğu topluluklarda mümkün olamayacaktır. Dolayısıyla, bu durum birtakım şekillere bağlanmış ve halkın haklarını, devletin vazifelerini tayin eden vesika ortaya çıkmış ve bu vesikaya anayasa denilmiştir. Bu sistemin diğer bir adı da demokrasidir²⁹.

Bununla birlikte Ahmet Kabaklı, “Ellinci Yıl Sevinci” başlıklı çalışmasında gerçek cumhuriyetin her tarafta arandığını, zira her çağa, her millete ve her bünyeye tıpatıp uyan “ideal cumhuriyet” in ancak filozofların kuruntusu olarak mevcut olduğunu söyler³⁰. Bu duruma ilişkin Kabaklı ile paralel düşünen İlhan Selçuk, “Özeleştir” başlığı altında cumhuriyet

²⁶ Mim Kemal Öke, “Tarihin Süzgecinden”, Cumhuriyet, 29 Ekim 1990, **Türkiye**; Öztuna, agm., 1 Kasım 1986, **Tercüman**.

²⁷ Mehmet Öztoprak, “Tan Yeri”, Başlı Dik Cumhuriyet, 29 Ekim 1987, **Tan**.

²⁸ Ali Naci Karacan, “Cumhuriyet Bayramı”, 29 Ekim 1950, **Milliyet**.

²⁹ Burhan Felek, “Cumhuriyet Bayramı Münasebetiyle”, 30 Ekim 1972, **Milliyet**.

³⁰ Ahmet Kabaklı, “Gün Işığında Ellinci Yıl Sevinci”, 28 Ekim 1973, **Tercüman**.

denildiği zaman da kafalarda soyut bir kavram oluştuğunu, ancak her cumhuriyetin birbirine benzemediğini, cumhuriyetin evrensel bir anlamının mevcut olduğunu, tarihî süreçler zincirinde bu anlamın değişebileceğini, farklı veya eş zamanda, ülkeden ülkeye toplumsal yapıya göre değişik cumhuriyetler oluşabileceğini savunur ve bir metaforla bu durumu şu şekilde ortaya koyar; “...Cumhuriyet, bir testidir ki içinde şarap da olabilir, su ya da ayran da bulunabilir”³¹.

Selçuk’a göre, devlet, cumhuriyet ve demokrasi gibi kavramlara ölçsüz saygı gösterilmesinden ziyade anlamlarının özümsemesi, sonra ülkenin şartlarına göre somutlaştırılması önemlidir³². Benzer hususla ilgili Samim Lütfü, “Cumhuriyet” adlı yazısında cumhuriyetlere can ve anlam verenin onların içerikleri olduğunu, klasik cumhuriyeti oluşturan her kurumun, insan haklarına, temel özgürlüklere saygılı, gerçek çoğulcu bir demokrasinin temelini oluşturabildikleri nispette o cumhuriyetin, insanlık ailesinin eşit haklara sahip bir üyesi olabildiğine temas eder³³. Cumhuriyetin bir yasa yönetimi olduğunu hatırlatan Bekir Özgen, “70. Yılında Cumhuriyetimiz” adlı çalışmasında kamu yararının ancak böylesi bir yürütümle sağlanabildiği üzerinde durur³⁴.

“Ellinci Yıl Sevinci” başlığı altında “*Cumhuriyetin, çok bozuk ve yoksul şartlarla kurulmuş ve büyük sarsıntılara, kötülöklere maruz kalmış olmakla birlikte bizi mutlu ufuklara götürececek biricik altın yoldur*” diyen Kabaklı, ülkenin geliştirilmesi ve milletin refahının ancak millî iradeyle işleyen cumhuriyet sayesinde mümkün olabileceğine vurgu yaparken³⁵, Taylan Erten, “Cumhuriyetin 67. Yılında” adlı tanıtıcı yazısında demokratik, lâik, özgür bir toplum, çağdaş ve sürekli gelişen bir ekonomi yaratmayı, cumhuriyetin hedefi olarak gösterir³⁶.

Araştırmanın Cumhuriyet Kavramı ve Cumhuriyetin Tarihsel Süreçte Dönemeçleri adlı faslında da kısmen ifade edildiği gibi cumhuriyet, insanlar tarafından tabiatın alınmış, çok eski zamanlarda kendi idareleri için kabul

³¹ Tarihsel değişim sürecinde neyin neye dönüşebileceği Ömer Hayyam’ın şu dörtlüğünde çarpıcı biçimde vurguladığı belirtilir; Bir testi aldım çarşıdan ucuza / Gizli gizli neler anlattı bana / Bir şahdım, dedi, altın kupam vardı / Şimdi neyim? Testi oldum şaraba; İlhan Selçuk, “Pencere”, Özeleşiri, 30 Ekim 1984, **Cumhuriyet**.

³² Selçuk, agm., 30 Ekim 1984, **Cumhuriyet**.

³³ Samim Lütfü, “Cumhuriyet”, 29 Ekim 1985, **Cumhuriyet**.

³⁴ Bekir Özgen, “Arada Bir”, 70. Yılında Cumhuriyetimiz, 29 Ekim 1993, **Cumhuriyet**.

³⁵ Kabaklı, agm., 28 Ekim 1973, **Tercüman**.

³⁶ Taylan Erten, “Pazartesi Yazıları”, Cumhuriyetin 67. Yılında, 29 Ekim 1990, **Dünya**.

ve tatbik etmişler, süreç içerisinde muhtelif gelişmeler yaşanmış ve cumhuriyet düzenine ilişkin fikirler daha belirgin hâle gelmiştir. Osmanlı Devleti’nde bürokratlar ve aydınlar Avrupa’daki gelişmelerin farkında olmuşlar³⁷ ancak, cumhuriyet fikri bilinmesine rağmen hiçbir zaman uygun bir idare olarak düşünülmemiş ve tartışılmamıştır. Zira, ülkenin içinde bulunduğu durumda Osmanlı aydınının ve bürokratinin cevabını aradığı soru “bu devlet nasıl kurtulur” olmuştur. Millî Mücadele süresince cereyan eden gelişmeler, yönetimin olaylar karşısındaki tavrı, Anadolu’da başlayan direnişin bağımsız hâle gelmesi, kuvvetlenmesi ve hâkimiyetin millete ait olduğunun kabul edilmesi Türkiye Cumhuriyeti’ne giden yolda uygun araçları oluşturmuştur.

Cumhuriyete ilişkin tartışmalarda mevcut duruma ilişkin hayranlık uyandıran tanımı Abdurrahman Şeref Bey; “*Hâkimiyeti Milliye, Kayıtsız Şartsız Milletindir; Kime sorarsanız sonuç bu, Cumhuriyet demektir. Doğan çocuğun adıdır. Ama bu ad bazılarına hoş gelmezmiş, varsın gelmesin*”³⁸ şeklinde yapmıştır. Millî Mücadele, cumhuriyetin işlenerek kurulduğu bir devredir. Fiilen kurulan cumhuriyet, 29 Ekim 1923’te yeni Türkiye’nin rejimi olmuştur³⁹.

Cumhuriyetle demokrasi birlikte, üstelik bir bakıma demokrasi cumhuriyetten daha önce işleyecek duruma getirilmiştir. Önce millet iradesiyle hâkimiyete dayalı Büyük Millet Meclisi kurulmuş, cumhuriyet daha sonra ilan olunmuştur. Bir başka ifadeyle Türkiye Cumhuriyeti, demokratik rejimin ana prensibi olan millî irade ve millî hâkimiyet temelleri üzerine oturtulmuştur⁴⁰.

Kendisine özgü bir yapısı olan Türkiye Cumhuriyeti devleti, şekli cumhuriyet, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal hukuk devletidir⁴¹. Türkiye devletinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün, dilinin Türkçe,

³⁷ Ersin Kalaycıoğlu-Ali Yaşar Sarıbay, **Tanzimat, Modernleşme Arayışı ve Politik Değişme, Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s. 18; A.H. Ongunsu, **Tanzimat ve Amillerine Umuni Bir Bakış, Tanzimat I**, MEB Yayınları, İstanbul, 1999, s. 9.

³⁸ Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam Mustafa Kemal (1922-1938)**, C 3, İstanbul, 1996, s. 156.

³⁹ Osman Demirbaş, “Türkiye’de Cumhuriyet Fikrinin Oluşumu”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, C 8, 2005, s. 58.

⁴⁰ Vecihi Ünal, “Ölçü”, Cumhuriyet ve Demokrasi, 29 Ekim 1987, **Türkiye**.

⁴¹ **Yeni Anayasa** 1982, İstanbul, 1984, s. 15.

bayrağının şeklinin kanunda belirtilen beyaz ay yıldızlı al bayrak, millî marşı istiklal marşı ve başkenti Ankara'dır⁴².

Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerini sağlamlaştırıcı ve tamamlayıcı cumhuriyetin ayırt edici özellikleri, insanî değerlerin hepsine sahip Türk toplumunun çağdaş ve uygar bir duruma getirilmesi, doğmalardan uzaklaşılması, millî ve bölünmez bir Türk ülkesinin sınırlarının belirlenmesi olmuştur⁴³.

3.2. İnsan Onuruna Uygun ve Türk Milletinin Haklarının ve Hürriyetlerinin Kaynağı

Yokluklarla ve imkânsızlıklarla her türlü sıkıntıya rağmen millet olarak esaretin sınırından dönülmüş, topyekûn bir mücadele verilmiş, “Misak-ı Milli Beyannamesi” uğrunda ölüm hiçe sayılmıştır⁴⁴. Millî Mücadele, yok edilmek istenilen bir milletin, Türk milletinin dirilip kükrediği dönemi olmuştur⁴⁵. Ülke temsilcilerinden oluşan meclis⁴⁶ ve hazırlanan “Teşkilat-ı Esasiye” ile mutlakiyet ve meşrutiyet gibi yönetim biçimleri adeta geride kalmıştır⁴⁷.

Gerçekleştirilen inkılaplar, değer değişimleri getirmiş 1923-1932 yıllarındaki sosyo-kültürel yapılanmalar ülkeyi millileştirmiştir. Kendi değerlerinin bilinciyle var olmak, cumhuriyetle beraber, ülkede heyecan ve büyük bir diriliş hareketinin sebepleri olmuştur⁴⁸.

İlhan Selçuk, “Bayrağımızın Öyküsü” adlı yazısında davanın meşru oluşuna dayandırılan Millî Mücadele ile Türklerin uluslaşma sürecinin

⁴² Yeni Anayasa 1982, 15-16

⁴³ Neşe Çetinoğlu, “Cumhuriyet Kavramı ve Atatürk'ün Cumhuriyet Anlayışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 19, S 56, Ankara, 2003, s.806-807.

⁴⁴ R. N. Aktaş, *Atatürk'ün Bağımsızlık Savaşı Nasıl Hazırlandı?* Varlık Yayınları, İstanbul, 1973, s.167-170; Fahrettin Çiloğlu, *Kurtuluş Savaşı Sözlüğü*, Doğan Kitap, İstanbul, 1999, s. 137-138; Cevdet Küçük, “Millî Mücadele”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C 30, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2005, s. 78; R Akın, *TBMM Devleti (1920-1923) Birinci Meclis Döneminde Devlet Erklere ve İdare*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 44; Tuncer Baykara, *Millî Mücadele 1918-1923*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985, s.60.

⁴⁵ İsmet İnönü, *Hatıralar*, (Haz. Sabahattin Selek), C I, İstanbul, 1985, s. 164.

⁴⁶ Fahri Çoker, *Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923)*, C I, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s. 4; Ahmet Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet (İkinci Grup)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 151; Tevfik Bıyıkhoğlu, *Atatürk Anadolu'da (1919-1921) I*, (Türk İstiklal Mücadelesi Üzerine Prof. Dr. Yaeschke'nin Bir İncelemesi), 1981, s. 643; Tevfik Bıyıkhoğlu, “Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Hukukî Statüsü ve İhtilalci Karakteri”, *Belleken*, C XXIV, S 96 (Ekim 1960'dan ayrı basım). s. 649.

⁴⁷ Sadık Tural, “Türkiye İçin Cumhuriyet, Değerlere Sahip Çıkmadır”, *Erdem*, C 11, S 33, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1999, s. 947-960.

⁴⁸ Tural, agm., s. 947-960.

gerçekleştiğini, bu sürecin yurttaşın düşüncesinde Osmanlılıktan Türklüğe geçiş dönüşümü yarattığını belirtirken⁴⁹, Ahmet Kabaklı, “Cumhuriyet” başlıklı çalışmasında yeni devletin eski devletin devamı olarak (eskisini yıkarak değil) onun bıraktığı boşluk üzerine 29 Ekim 1923’te “*sevinçlerle, dualarla, milletin can ve gönülden kabulü ile*” inşa olduğunu vurgular⁵⁰.

Kabaklı, ayrıca bu cumhuriyetin, millî bütünlük ve Türklük düşüncesi üzerine gelişmiş, başkentini Anadolu’nun kalbi sayılan yerde kurmuş, diliyle, kültürüyle, ruhuyla ve bağımsızlık aşkı ile millî olmaya çaba sarf etmiş olduğuna dikkat çekip⁵¹, “*Cumhuriyet hayat demek-yükselmeye kanat demek*” diye bağırarak marş söylediklerini, artık bugün bağırmadan fakat hakkıyla inanmış olarak bu zayıf mısraların içindeki kuvvetli manaya bağlılığı dile getirir⁵².

Kabaklı, cahilliğin, ilim dışılığın ve Batı taklitçiliğinin cumhuriyeti de kemirdiğini ancak, cumhuriyetin esas niyetinin yine de millî olmak olduğunu söyler⁵³. Kabaklı, “Ellinci Yıl Sevinci” başlığı altında tam cumhuriyete lâyık olmak için ilim ve gayret kadar zaman ve sabrında gerekli olduğunun bilindiğini, 1923’ten itibaren geçen zaman diliminde ülkede birçok manevî hatalar olmakla birlikte mutlu bir ilerleme dönemi olduğunu, ilan edilen cumhuriyetin hatırlanmasının gelecek yıllar için de Türkiye Cumhuriyeti’nin refah ve yüksek onurunun zihinlerde canlandırılması ve o muhtevanın içine geçmiş nurlu günlerin heybetinin yerleştirilmesini önemli addeder⁵⁴. Dolayısıyla Kabaklı’ya göre, cumhuriyeti kötü yolda kullanan kimselere bakarak suçlamak haksızlık olur; “*Cumhuriyet bir zamanlar tek parti diktatörlüğü, halk kırımı ve manevîyat düşmanlığı gibi dahi anlaşılmışsa, bu rejimin kabahati değildir*”⁵⁵. Bugün cumhuriyet, hürriyet ve milletle kaynaşarak öz varlık manasına kavuşmuştur. O, artık halkın malıdır. Bu yüzden o da yerli yabancı istilacıların saldırısına uğramaktadır⁵⁶.

Yılmaz Öztuna, “Cumhuriyetimizin 55. Yılı” adlı tanıtıcı yazısında Türkiye Cumhuriyeti’nin en büyük prensibinin “*hâkimiyet kayıtsız şartsız*

⁴⁹ İlhan Selçuk, “Pencere”, Bayrağımızın Öyküsü, 29 Ekim 1983, **Cumhuriyet**.

⁵⁰ Ahmet Kabaklı, “Gün Işığında” Cumhuriyet, 29 Ekim 1977, **Tercüman**.

⁵¹ Kabaklı, agm., 29 Ekim 1977, **Tercüman**.

⁵² Kabaklı, agm., 29 Ekim 1977, **Tercüman**.

⁵³ Kabaklı, agm., 29 Ekim 1977, **Tercüman**.

⁵⁴ Ahmet Kabaklı, “Gün Işığında”, Ellinci Yıl Sevinci, 28 Ekim 1973, **Tercüman**.

⁵⁵ Ahmet Kabaklı, “Gün Işığında” Cumhuriyet, 29 Ekim 1977, **Tercüman**.

⁵⁶ Kabaklı, agm., 29 Ekim 1977, **Tercüman**; Azmi Keleşoğlu, “Tan Vakti”, Cumhuriyet Faziletir, 30 Ekim 1993 **Vakit**.

milletindir” cümlesi olduğunu, bu prensibin üzerinde hiçbir kavram kabul edilmeyerek cumhuriyet rejiminin geliştirildiğini, cumhuriyetin bu prensiple demokrasi durumuna yükseldiğini vurgular⁵⁷. Hüsamettin Çelebi, “Cumhuriyet’in Unutulmaz Nitelikleri” adlı yazısında Millî Mücadele’nin zaferle sonuçlandırılması sonrası cumhuriyetin ilan edildiğini, altı ay kadar sonra da yeni anayasanın yapıldığını, bu anayasada devlet şeklinin cumhuriyet olarak tespit edildiğini, aynı anayasanın 102. maddesinin 3. fıkrasında, ilk maddede ki “cumhuriyet şekli” nin değiştirilmesi ya da “başkalanması” için teklifte dahi bulunulamayacağını belirtir⁵⁸. Kabaklı, “Devlet-i Ebed Müddet” başlığı altında “cumhuriyetin, devletin değişmez adı ve niteliği olduğunu”, Kadircan Kafı, “Otuz üç Yaş” adlı çalışmasında artık kendine güvenen düşüncesi de bedeni gibi dinç ve olgun bir şahsiyet haline geldiğini söyler⁶⁰. Yani ilk günden itibaren korunmak istenilen sadece “cumhuriyet” şekli olmuştur Hassasiyet o kadardır ki “cumhuriyet şekli” ni korumakla birlikte onu “başkala” yoluna giden teklifler de yapılamayacaktır.

Veysi Sevig, “Cumhuriyet ve Atatürk” adlı yazısında demokrasi ilkesinin en çağdaş ve mantıklı uygulamasının hükümet şekli cumhuriyet ile gerçekleşebileceğine; “*Türk ulusunun doğasına ve ayırıcı niteliğine en uygun olan yönetim cumhuriyet yönetimidir*” cümlesinden hareketle de Ulu Önderin, Türk halkına; “*cumhuriyeti onun gereklerini yüksek sesle anlatınız*” direktifini verdiğini beyan eder⁶¹. “Cumhuriyet Erdemi” ve “Cumhuriyet” başlıklı yazılarında Türkiye Cumhuriyeti’nin modern devlet yapılanması, arzusuna göre şekillendiğini ifade eden Nezih Demirkent’e göre cumhuriyet, yediden yetmişe herkesin sahip olması gereken bir dünya anlayışıdır. Fakiri zengini, küçüğü büyüğü, kadını erkeği bu ilkeye sahiptir. Çünkü artık dünyada kişi üstünlüğü tarihe göçmüş dönüşü olmayan bir yola çıkmıştır. Cumhuriyete karşı çıkanlar ya ne yaptıklarını bilmeyenler veya geleceği görmekten aciz kişilerdir. Hele bu düşüncelerini mevcut demokratik ortamın hoşgörüsü içinde ifade edebiliyorlarsa bu daha da anlamlıdır⁶². Demirkent, cumhuriyetin, dıpdiri ve güçlü olarak hâlâ ayakta duruyor olmasının nedenini vatanına bağlı, bayrağına saygılı, milletiyle bütünleşen

⁵⁷ Yılmaz Öztuna, “Fıkralar, Görüşler, Düşünceler”, Cumhuriyetimizin 55. Yılı, 29 Ekim 1978, **Tercüman**.

⁵⁸ Hüsamettin Çelebi, “Çelebice”, Cumhuriyet’in Unutulmaz Nitelikleri, 30 Ekim 1989, **Tercüman**.

⁵⁹ Ahmet Kabaklı, “Gün Işığında”, Devlet-i Ebed Müddet, 29 Ekim 1979, **Tercüman**.

⁶⁰ Kadircan Kafı, “Merhaba”, Otuz üç Yaş, 29 Ekim 1956, **Tercüman**.

⁶¹ Veysi Sevig, “Bize Göre”, Cumhuriyet ve Atatürk, 29 Ekim 1984, **Dünya**.

⁶² Nezih Demirkent, Günlük, “Cumhuriyet Erdemi”, 29 Ekim 1994, **Dünya**.

bir topluma bağlar. Demirkent, cumhuriyetin varlığının herkesin güvencesi olmaya devam edeceği üzerinde durur⁶³.

Cumhuriyeti, çağdaşlaşmanın esası olarak gören Taylan Erten “72 Yıl” adlı yazısında bu duruma ilişkin; “*Cumhuriyet bütün kurumları, yönelişleri ve hedefleriyle ulusal kurtuluş bilinci üzerinde yükseldi. Toplum, bu bilinci “çağdaşlaşmanın cevheri” olarak yeşertmemiş olsaydı, Türkiye, yalnız cumhuriyet kurucularının “jakobenizmiyle” ayakta kalamazdı*”⁶⁴ tarzında değerlendirir.

Peyami Safa, “Bizim Cumhuriyetimiz ve Onların ki” başlıklı çalışmasında Türkiye Cumhuriyeti’nin Avrupa cumhuriyetlerinden farklı doğup, geliştiğini, bütün inkılaplar gibi cumhuriyetin de iktidarı yıkan bir halk hareketi halinde başlamadığını, ülkenin kaderini eline alan zafer kazanan bir kumandanın başından doğduğunu, cumhuriyet inkılabının, dünyanın hiçbir ülkesinde, Türkiye’deki kadar kapsamlı ve zengin bir anlama sahip olmadığını ifade eder. Safa, kültür değişiminin radikal bir şekil alarak, bütün sosyal müesseseleri kapsayan bir tarzda kanunlaşmasını şu şekilde belirtir; “*Cumhuriyet, yalnız saltanattan halk idaresine geçiş değil, Doğu medeniyetinden Batı medeniyetine, Orta çağdan Yeniçağ anlayışına, ümmet devrinden millet devrine geçişi de ifade eder*”⁶⁵. “Cumhuriyetin 50. Yıldönümü” adlı çalışmasında cumhuriyeti, toplumun tarih içindeki uzun gelişmesinde bir dönüm noktasının adı olarak niteleyen İsmail Cem, altı yüz yıllık bir devletin biçim değiştirdiğini, 1923’te monarşinin geride bırakıldığını, daha yeni, daha ileri olan devlet biçimi cumhuriyetin benimsendiğini, toplumun çağdaş gelişmelere ayak uydurmasını kolaylaştırabilecek bir dizi yenilenmeyi de beraberinde getirdiğini, ilk yarım yüzyılın başarıları arasına onları yerleştirdiğini söyler⁶⁶. “*Yabancı çıkarların bölüştüğü topraklarda şimdi bağımsız Türkiye yükselmektedir. ...Bağımsızlık genç cumhuriyetin uzun süre onurla taşıyacağı büyük özellik, en önemli yenilenme olacaktır*”⁶⁷ diyen Cem, cumhuriyeti büyük değişimin bir geçit noktası olarak görür.

Burhan Felek, “Cumhuriyet’in İlanına Dair” ve “Cumhuriyetimiz Mutlu ve Kutlu Olsun” başlıkları altında Atatürk’ün cumhuriyeti ilan

⁶³ Nezhir Demirkent, “Günlük”, Cumhuriyet, 29 Ekim 1993, **Dünya**.

⁶⁴ Taylan Erten, 72 Yıl, 30 Ekim 1995, **Dünya**.

⁶⁵ Peyami Safa, “Objektif”, Bizim Cumhuriyetimiz ve Onların ki, 29 Ekim 1955, **Milliyet**.

⁶⁶ İsmail Cem, “Olayların İzinde”, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü, 27 Ekim 1973, **Milliyet**.

⁶⁷ İsmail Cem, agm., 27 Ekim 1973, **Milliyet**.

ederken, cumhuriyetin ileride daha da olgunlaşarak Batı demokratik ülkelerindeki şekilden farksız hâle geleceğine dikkati çektiğini, bu isabetli sözün gerçekleşmiş olduğuna, kolay olmamakla birlikte bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin Batı demokrasilerindeki cumhuriyetten teoride ve uygulamada hiç farkı bulunmadığına değinir ve cumhuriyetin hakkı yerine getirmesine ilişkin ve geleceğe dönük ümidini ortaya koyar⁶⁸.

Selçuk, “Cumhuriyetin Demokratik İçeriği” adlı yazısında cumhuriyetin bir anlamda demokrasi olduğunu binlerce yıl sürecinde oluşabilen vicdan özgürlüğünü, cumhuriyetin ilk aşamasında devlet ve toplum yaşamının eksenini hâline getirmenin demokratik özgürlüklerin temelini oluşturduğu, kadın haklarının gündeme gelmesi, yarısı köle gibi yaşayan bir toplumda insan eşitliği ve özgürlüğü yolunda büyük demokratik atılım olarak değerlendirir. Selçuk, ayrıca 19. yüzyıldan beri Türkiye tarihinde en büyük demokratik devrim aşamasının tek partili Atatürk cumhuriyetinde yaşandığını, öğretim birliğinin ilke edinilerek laik eğitime geçilmesinin bile tarihsel kapsam içinde demokrat ve çağdaş insanın yetişmesi için vazgeçilmez şart olduğunu belirtir ve rejimlerin içeriğinin önemini vurgular⁶⁹.

3.3. Kesintisiz Süregelmiş Olan Tecrübeli Devlet Varlığının Süzülmüş Hali

Türkler, varlıklarını kesinti olmaksızın sürdürmüşler, yaşama imkânını kaybedecekleri bir durumda sonsuz ve güçlü yaşama potansiyeline dayalı devletler kurmasını bilmişlerdir. Türkler, tarihin belli dönemlerinde olduğu gibi 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesiyle bir kez daha yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Ancak, zaferle neticelenen bir mücadele sonrası idare şekli cumhuriyet olan bir Türk devleti kurulmuştur.

Cumhuriyetin bir idare şekli olarak sahiplenilmesinde eski Türk devletlerinin malik oldukları vasıflar da etkili olmuştur. Türklerde devlet işleri ve dinî törenlerle ilgili toplantılar yapılmakta, soydan gelen asillikten söz edilmemekte, sınıf ayrılığı ve sınıf mücadelesi bulunmamaktaydı⁷⁰. Türklerde belirgin bir şekilde öne çıkan istiklal anlayışı, hak ve hürriyetleri içinde barındıran cumhuriyet anlayışının gelişmesinde oldukça önemli

⁶⁸ Burhan Felek, Cumhuriyet'in İlanına Dair, 30 Ekim 1970, **Milliyet**; Burhan Felek, Cumhuriyetimiz Mutlu ve Kutlu Olsun, 29 Ekim 1975, **Milliyet**.

⁶⁹ İlhan Selçuk, “Pencere”, Cumhuriyetin Demokratik İçeriği, 28 Ekim 1983, **Cumhuriyet**.

⁷⁰ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1989, s. 235.

olmuştur⁷¹. Dolayısıyla tarihî temelleri bilinen ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından “*Türk milletinin tabiat ve karakterine en uygun idare şekli cumhuriyettir*”⁷² denilmiştir.

Dünyadaki tek ve bağımsız Türk devleti olarak doğan cumhuriyeti gücünü nesebi sahih bir tarih ve devlet mantığından aldığı için emsalsiz bir şeref ve kudret mânası ile parıltılı olduğunu söyleyen İlhan Bardakçı; “*Türkiye’nin çevresinde veya uzak coğrafya parçalarında peş peşe yeni ortaya çıkan maziden, tarihten, millî kültürden ve gelenekten yoksun devletler. Oysa Türkiye Cumhuriyeti, Asya macerasından bu tarafa kesintisiz süregelmiş olan otuz asır boyunca ve sadece Anadolu’da bin senedir fidenilmiş, boy atmış tecrübelenmiş bir devlet varlığının süzölmüş güzelliğidir. Osmanlı, Selçuklu, Harzem ve diğer devletlerin bütün medeniyet ve kültür birikimi, cumhuriyetin dağarcığında bir hazine gibidir*”⁷³ der ve doğustaki güzelliği, nesepteki asâletin işareti olarak görür.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin yokluklar içinde süregelen bin bir acılı günlerin gecelerin, her türlü olanaksızlıkta Türkün yenilmez azminin ve cesaretinin bir sonucu olduğunun hafızalardan çıkarılmaması gerektiğini dile getiren H. Turgut Arığ, “Sonsuzluğa Akıp Giden” adlı çalışmasında cumhuriyetin I. Dünya Savaşı’nın bitiminden önce başlayan 29 Ekim 1923 gecesi 20.30’ a kadar süren olağanüstü koşulların hayırlı bir sonucu olduğunu beyan eder ve cumhuriyeti; “*Sıfır altı olanaklar içinde arayışlarla, uğraşlarla, didişmelerle yaratılan yeni Türk devletidir. Türklüğün yine kendine özgü niteliği yine tarihte eşi görülmemiş bir sosyo-ekonomik girişimi de beraberinde getirmiştir*”⁷⁴ şeklinde niteler.

3.4. Cumhuriyet’ten Gazi Mustafa Kemal ve Arkadaşlarının Kurduğu Cumhuriyetin Anlaşılması ve Kurtulma ve Kalkınma Devriyle Özdeşleşmesi

Cumhuriyet, ülkenin kaderini eline alan zafer kazanan bir kumandanın başından doğmuş olup, Türk tarihinde Atatürk ve cumhuriyetin birbirini çağrıştırdıkları bilinmektedir.

⁷¹ İlhami Durmuş, “Türkler’de Cumhuriyet Fikrinin Tarihi Temelleri ve Günümüze Yansımaları”, *Akademik Bakış*, C I, S I, Kış 2007, s. 26.

⁷² Sadi Borak- Utkan Kocatürk, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, C I-III, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s.106.

⁷³ İlhan Bardakçı, “Tarihten Bugüne”, 29 Ekim Sentezi, 30 Ekim 1984, *Tercüman*.

⁷⁴ H. Turgut Arığ, “Vergi Ödevi”, *Sonsuzluğa Akıp Giden Cumhuriyet*, 30 Ekim 1985, *Dünya*.

Yaşar Nabi, “32 Yıl” başlığı altında Gazi Mustafa Kemal’in sabırlı bir şekilde sürdürdüğü bir mücadele ve kararlılık neticesinde cumhuriyetin ilanının büyük fedakârlıklarla elde edilen binlerce şehidin, binlerce gazinin harcı olan ölüm kalım savaşından sonra gerçekleştirildiğinin altını çizerken, Dinç Tayanç, “İlk Bayram” adlı yazısında cumhuriyetin temelinde, inanmış insanların silaha ve ihanete karşı verdikleri savaş yattığına ve cumhuriyetin bu inanmış insanlar tarafından kurulduğuna vurgu yapar⁷⁵.

Nabi, cumhuriyetin en gelişmiş devlet şekli olarak kabul edilmesi dolayısıyla, Türk İnkılabının önemli bir neticesi olduğunu ve Türk milletinin atılan bu adımı pekiştirdiğini belirtir. Nabi ayrıca, gözlerin ülkenin 1923 yılındaki hatta cumhuriyetin asıl başlangıcı sayılabilecek, 1919’daki haline çevrilmesi durumunda; *“bu 32 yılda alınan yolun neden bu kadar kısa olduğu değil, bu kadar kısa zamana bu kadar çok işin nasıl sığdırılabildiğine şaşmaktan insan kendini alamaz”*⁷⁶ diyerek, insanın dehşetle ürperdiğine dikkat çeker. Cem Alpar, “Cumhuriyetin 70’inci yılı Yüce Milletimize Kutlu Olsun” başlığı altında Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunu, laikliğin kabul edilmesini, sosyal ve ekonomik alanda yapılan devrimleri, dünyada hiçbir ülkenin başaramayacağı bir sürede Türkiye’yi dünya topluluğu arasında saygın bir hâle getirdiğini bildirir⁷⁷.

Vecihi Ünal, “Atatürk ve Cumhuriyet” adlı yazısında Atatürk ve cumhuriyetin birbirini akla getirdiğini söylerken⁷⁸, Zülfü Livaneli, “Türkler Doğu İle Batı Arasında” adlı çalışmasında Türkiye’de “cumhuriyet” denildiğinde, genel bir cumhuriyet kavramını değil, özel olarak Gazi Mustafa Kemal ve arkadaşlarının kurduğu cumhuriyetin kavrandığını ifade eder ve bunun temellerinin lâiklik, kadın erkek eşitliği, yasama-yürütme-yargı erklerinin ayrılması, hukuk devleti gibi çağdaş Batılı demokrasi değerlerine dayandığını dile getirir. Livaneli, bu yönüyle cumhuriyetin bir yaşam biçimi olduğunu söyler ve geçmişte kalan bir günün anılmasından çok, geleceğe yönelik bir tehdidi ortadan kaldırmaya yönelik olduğuna dikkat çeker⁷⁹.

⁷⁵ Yaşar Nabi, “Gün Boyunca”, 32 Yıl, 30 Ekim 1955 **Tercüman**; Dinç Tayanç, “Mikro”, İlk Bayram, 30 Ekim 1994, **Cumhuriyet**.

⁷⁶ Yaşar Nabi, agm., 30 Ekim 1955, **Tercüman**.

⁷⁷ Cem Alpar, Ekonomide Durum, “Cumhuriyetin 70’inci yılı Yüce Milletimize Kutlu Olsun”, 29 Ekim 1993 **Dünya**.

⁷⁸ Vecihi Ünal, “Ölçü”, Atatürk ve Cumhuriyet, 29 Ekim 1990, **Türkiye**.

⁷⁹ Zülfü Livaneli, Türkler Doğu ile Batı Arasında, 29 Ekim 2002, **Vatan**.

Ulunay, “Cumhuriyetimiz” başlığı altında cumhuriyetin tarihini tetkik için yazılan yazıların, kendilerini yine bu memleketi çökmekten kurtaran kurtarıcı ele kadar götürdüğünü, cumhuriyetin, bütün dünyanın “Hasta Adam” dediğini ölüm döşeğinden kaldırarak ona hasta diyenlere huzurunda boyun eğdiren Atatürk demek olduğunu hatırlatır. Bu itibarla cumhuriyeti de bugünkü demokrasiyi de yani insanların hürriyet içinde fikirlerini söylemek ve kendilerini idare edecek adamları seçmek hakkını yine ona borçlu olduklarını dile getirir⁸⁰.

Yılmaz Öztuna, “Ellinci Yıla” adlı yazısında milletin hâkimiyetini kayıtlayıp şartlamanın demokrasi ve cumhuriyet olmadığını, Millî Mücadele’nin getirdiği cumhuriyetin farklı olduğunu, demokrasiyi ve cumhuriyetin esası ve ruhunu oluşturan “*hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir*” cümlesini açık ve veciz şekilde Atatürk’ün ifade ettiğini vurgular⁸¹. Oktay Akbal, “Bu 29 Ekim Gününde” adlı çalışmasında 19 Mayıs 1919’da Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a ayak basmasının 19 Mayıs 1919 Erzurum ve Sivas kongrelerine, 23 Nisan 1920’de TBMM’nin açılışına ve 29 Ekim 1923’te Türkiye Cumhuriyeti’nin doğuşuna yol açtığını, 1923’ten uzanan 59 yıllık bir zaman parçasında da Mustafa Kemal Atatürk’ün düşüncelerinin, görüşlerinin, ilkelerinin Türk ulusunun rotasını çizeceğini belirtir⁸². Önder Çeri, “29 Ekim Umutları” başlıklı yazısında Ulu Önder Atatürk’ün, 29 Ekim 1933 tarihinde “Onuncu Yıl Nutku” adıyla bilinen söylevinde en büyük bayram olan 29 Ekim’in her 10 yılda bir tüm ulusça kutlanmasını vasiyet ederken, vurguladığı “her on yılda bir” ve “tüm ulusça” deyimlerinin hiçbir demagojiye yer vermeyecek kadar açık, seçik olduğunu dile getirerek, her on yılda bir ve tüm ulusça” deyimleri sonu 3 ile biten yıllara bir başka özellik ve ayrıcalık getirdiğini ifade eder⁸³.

Tarik Buğra, “Cumhuriyet” adlı yazısında kimsenin riyakar olmaya mecbur olmadığını, insanları buna zorlayan bir kuvvetin de bulunmadığını dile getirerek; “*Biz işte buna inanarak deriz ki, Türkiye 29 Ekim’i, yâni bu düzeni, Cumhuriyeti, Kurtuluş Savaşını zafere ulaştıran ekibin ve Mustafa Kemal’in bu büyük eserini canı gibi benimsemiştir*”⁸⁴ der ve Türk milletinin cumhuriyeti tattığını ve sahiplendiğini, haklarının, hürriyetlerinin bu ana

⁸⁰ Ulunay, “Takvimden Bir Yaprak”, Cumhuriyetimiz, 29 Ekim 1959, **Milliyet**.

⁸¹ Yılmaz Öztuna, “Ellinci Yılda”, 31 Ekim 1973, **Dünya**.

⁸² Oktay Akbal, “Evet Hayır”, Bu 29 Ekim Gününde, 29 Ekim 1982, **Cumhuriyet**.

⁸³ Önder Çeri, “Arada Bir”, 29 Ekim Umutları, 27 Ekim 1983, **Cumhuriyet**; Ahmet Coşar (Yargıtay I. Daire Başkanı), “Arada Bir”, Cumhuriyet’in 60. Yılı, 28 Ekim 1983, **Cumhuriyet**.

⁸⁴ Tarık Buğra, “Merhaba”, Cumhuriyet, 29 Ekim 1971, **Tercüman**.

kaynağına şuur ve idrakine yerleştirdiğini belirtirken “Bayraklarımızı Asın” başlığı altında Rauf Tamer, cumhuriyeti, Türkün ve Türkiye’nin gurur sahifesi olarak niteler⁸⁵.

Ünal, “Dün, Bugün ve Yarın, Demokratik Cumhuriyet” adlı çalışmasında Kurtuluş Savaşı’nın millet iradesi ve egemenliğine dayanan bir şuurla kazanıldığını ve fiilen kurulmuş olan politik rejimin adının açıklandığını, aradan geçen 49 yıl içinde hayali bile aşan büyük işler başardığını belirtir ve dünden bugüne ulaşan Türk milletinin egemen iradesiyle, yarın daha ışıklı ufuklara ulaşacağı ümidi üzerinde durur⁸⁶. Taha Akyol, “Demokratik Cumhuriyet” adlı yazısında cumhuriyeti ilan eden meclisteki “yaşasın cumhuriyet” sözünün en büyük gelişmeye ad koyduğunu söyler⁸⁷.

Yılmaz Karakoyunlu, “Cumhuriyet” başlıklı yazısında öncesinde yaşanan olayların tam olarak aktarılması ve tahlil edilmesi durumunda, cumhuriyetin ilanının taşıdığı anlamın kavranabileceğini belirtir. Karakoyunlu, cumhuriyet sanıldığı gibi savaş bitip her şey günlük güneşlik noktaya gelindikten sonra ilan edilmiş olmadığını söyler. Karakoyunlu, cumhuriyet; *“İleriye dönük çok sayıda uygarlaşma mücadelesinin hukuk ve devlet ortamını yaratmaya yönelik ilk ve gerekli girişim olarak değerlendirilmelidir”* diyerek, cumhuriyetin sadece bir rejim değişikliğinin adını koyma ihtiyacı ile izah edilemeyeceğini ifade eder⁸⁸.

9 Eylül’ü, Kurtuluş Savaşı’nın en büyük zaferi üzerinde yeni Türk devletini yükseltecek hadiselerin temeli olarak gören, Mustafa Kemal’in milletin önüne düşerek kurtuluş zaferini kazandırdığını, saltanatı yıktığını, hilafeti kaldırdığını, daha birçok inkılapları gerçekleştirdiğini söyleyen Karacan “Cumhuriyet’in 28 inci Yıldönümü” adlı çalışmasında; *“Onun yarattığı eserler arasında onun en büyük başarısı yeni Türk devletini cumhuriyet temelleri üzerine oturtmasıdır. Eğer yeni kurulan yeni bir istikamete, Batıya, Batı Medeniyetine doğrulan devlet bu temel üzerine oturtulmasaydı, onun gerçekleştirdiği inkılapların hepsi yavaş yavaş silinir gider, Unutulur veya lafta kalırdı”* der. Karacan; *“Gençliğe emanet ediyorum”* sözünün manasını; *“Esasen en büyük eserinin, her şeyin temelini cumhuriyet olduğunu bildiği içindir ki onun büyük nutkunun*

⁸⁵ Rauf Tamer, “Sözün Kısası”, Bayraklarımızı Asın, 29 Ekim 1980, **Tercüman**.

⁸⁶ Vecihi Ünal, Dün, Bugün ve Yarın, Demokratik Cumhuriyet, 29 Ekim 1972, **Türkiye**.

⁸⁷ Taha Akyol, “Objektif”, Demokratik Cumhuriyet, 30 Ekim 1984, **Tercüman**.

⁸⁸ Yılmaz Karakoyunlu, “Akşamdan Akşama”, Cumhuriyet, 28 Ekim 1994, **Akşam**.

sonunda gençliğe, gelecek nesillere, yani çıkabilecek her tehlikeye karşı bugün için ve yarın için milletin uyanıklığına emanet etmiştir” şeklinde izah eder.

Cumhuriyet bir temenniden ibaret olmadığını ifade eden Karacan, cumhuriyetin milletin iradesi demek olduğunu belirterek, Atatürk’ün yetiştirdiği nesillerin uzun bir olgunluk devrinden sonra 1950 seçimleriyle ülkede Atatürk’ün dilediği millî hâkimiyeti, onun varılacak ilk hedef olarak işaret ettiği gerçek cumhuriyeti tesis etmiş olduklarını söyler. Karacan’a göre, cumhuriyet milletin en aziz varlığıdır, çünkü millet için refah ve saadet bütün dünya için sulh ve selamet yalnız cumhuriyettir. Bütün Türk milletinin ve Türk ordusunun cumhuriyetin muhafazası için silah ve namus üzerine ant içmiş olmaları da bu saiktedir⁸⁹.

Tarık Buğra, “Cumhuriyet” başlığı altında cumhuriyet ilan edildiği o büyük günde pencereye bayrak asılmasıyla, iki kestane fişeği sallayıp ışıklandırılmış abideleri ve meydanları görmek için yollara dökülmekle değil, bu işin Büyük Millet Meclisi’ni düşünmekle, gaz lambalarının aydınlattığı, odun sobasının ısıttığı salonu ve salonu dolduran sarıklı, fesli, kalpaklı başları hatırlayıp da kalplerde bir okyanus kabarışı duymakla yad edilebileceğini söyler. Buğra, ayrıca TBMM’ne yönelik bağlılık ve sadakatin gereğini; *“Birinci Büyük Millet Meclisini, o kimi yanılan, kimi en önemli hakikatleri keşfeden, ama yanılanları bile tam bir bütünlükle Türkiye diye, Türkiye’nin istiklâli, Türkiye’nin istikbâli diye kükreyen o aslanları unutmak... kendini inkâr etmek, kaderini madrabazlara teslim etmek demektir”* şeklinde belirtir⁹⁰.

Ünal, “Demokratik Cumhuriyet” adlı çalışmasında demokrasinin bir politik rejimin cumhuriyetin ise bir devlet şeklinin adı olduğunu, yapışık ikizleri andıran cumhuriyetle demokrasinin aynı anda doğduğunu ve Atatürk’ün zihninde oluşan bu ayniyet eş anlamlılık, onun birçok özlü sözüyle vurgulandığını belirtir⁹¹. Abdi İpekçi, “Cumhuriyet ve Demokrasi” adlı yazısında demokrasinin, kurulup kökleşmesinin cumhuriyetten de zor bir düzen olduğunu, o alanda gıpta edilen ülkelerin, sağlam geleneklere sahip oluncaya kadar nice zorluklardan geçtiklerini ve denemeleri geçmek gerektiğine işaret eder⁹².

⁸⁹ Ali Naci Karacan, Cumhuriyet’in 28 inci Yıldönümü, 29 Ekim 1951, **Milliyet**.

⁹⁰ Tarık Buğra, “Merhaba”, Cumhuriyet, 30 Ekim 1969, **Tercüman**.

⁹¹ Vecihi Ünal, “Ölçü”, Demokratik Cumhuriyet, 29 Ekim 1989, **Türkiye**.

⁹² Abdi İpekçi, “Durum”, Cumhuriyet ve Demokrasi, 29 Ekim 1971, **Milliyet**.

İlhan Selçuk, “Türkiye Cumhuriyeti'nin Anlamı” başlıklı yazısında eskiden toplumlarda devlet yetkisinin babadan oğula geçtiğini, soy ağacına göre egemenlik koltuğuna kral ya da padişah oturduğunu, insanlığın böylesine budalalığa son verebilmesi için sanayi devrimine dek beklemek zorunda kaldığını, Batıda burjuva devrimleriyle birlikte kralların devrildiklerini, sarayların yıkıldıklarını, ya da bazı Batı ülkelerinin kralların egemenlik yetkilerini kısıtladıklarını, meşrutî (şartlı) krallık görünümü altında burjuva demokratik düzenlerini kurduklarını belirtip, bu oluşumun Türkiye’de daha değişik biçimde geliştiğini söyler ve kendilerinde padişahlığın nasıl devrildiğine, cumhuriyetin nasıl kurulduğuna ilişkin soruların cevabını ve cumhuriyetin anlamını şöyle belirtir; “*Emperyalizme karşı bağımsızlık savaşının doğal sonucudur. Türkiye’de Cumhuriyet... Ve bu biçimiyle “Türkiye Cumhuriyeti Tarihi”, yeryüzünde özel bir anlam kazanır. Cumhuriyetin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün büyüklüğü de bu tarihsel anlamda pekişir. Anadolu halkının emperyalizme ve emperyalizm işbirlikçilerine karşı yürüttüğü savaşın doğal mantığını kavramadan cumhuriyeti anlayamayız. Benimseyemeyiz, sevemeyiz. Her bir Batı toplumunda Cumhuriyet bu süreçle kurulmamıştır*”⁹³.

Selçuk, tarihi anlamanın, insanın çağını anlamasıyla eş anlamlı olduğunu, dolayısıyla devleti, padişahı, halifeyi kurtarmak için çalıştığını sanan çoğu Birinci Meclis üyesinin eleştirilmemesi gerektiğini; onların yurtsever kişiler olduğunu; özveriyle ortaya atıldıklarını; “...*Birinci Büyük Millet Meclisi, devleti kurtarmak için değil yeni bir devlet kurmak için kurulmuştu*”⁹⁴ der ve TBMM Birinci Dönem üyelerinin başlangıç ve sonuçlarını iyice tespit edemedikleri, belki için için sezdikleri bir davaya baş koymuş olduklarını dile getirir.

4. Cumhuriyetin Kıymeti ve Cumhuriyetle Türk Milletinin Edinimleri

İlan edilen Cumhuriyet, özellikleriyle çağdaşlığın ilk adımı olarak görülmüştür. Cumhuriyet yönetimi, devlet ve siyasî hayatta egemenliğin bir şahsa, bir gruba, bir sınıfa değil, millete ait olduğu gerçeğini sahiplendirmiştir.

⁹³ İlhan Selçuk, “Pencere”, Türkiye Cumhuriyeti'nin Anlamı, 29 Ekim 1980, **Cumhuriyet**; Atatürk'ün “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” sözü üzerinde durularak, mürşidin yol gösterici ve kılavuz olduğu belirtilmiş, öncülüğün bırakıldığı bilimle cumhuriyet kavramına yaklaşıldığında gerçeklerin görülebileceğine dikkat çekilmiştir; Selçuk, agm., 29 Ekim 1980, **Cumhuriyet**.

⁹⁴ Selçuk, agm., 29 Ekim 1980, **Cumhuriyet**

Cumhuriyet rejimi ile bütün vatandaşların aralarında ayrıcalık kabul edilmeden eşit sayılması, temel hak ve hürriyetlerinin devlet tarafından güvence altına alınmasıyla, millî birlik ve beraberliği pekiştirmiş, bütün vatandaşlar tarafından paylaşılan, yararlanılan, dolayısıyla muhafaza edilmeye ve yaşatılmaya kararlı olunan bir idare hâline gelmiştir.

Cumhuriyet rejimi, insan unsuruna verdiği kıymetle, insan hak ve hürriyetlerine gösterdiği itina ile çağdaşlaşmayı, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı en iyi şekilde uygulama alanına koyan fikrî ve sosyal bir çevre oluşturmuştur.

Ömer Çavuşoğlu, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu Kutlu Olsun” adlı çalışmasında “1923 yılında bu topraklar üzerinde yaşayan insanlar, yeni bir devlet kurdu. Bu devletin hudutları, insan mozaiği, idare felsefesi ve amacı, Osmanlı İmparatorluğu’nun kinden çok daha farklıydı. Çizilen hudutlar dışında kalan bazılarımız bu topraklara geldiği gibi, burada yaşayanların bir kısmı da başka ülkelere göçtüler. İşte bu toprak parçası üstünde modern Türkiye kuruldu, adı da Türkiye Cumhuriyeti oldu”⁹⁵ diyerek, kutlamaları gerekenin cumhuriyetini, ilanını değil, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu olması gerektiğinin altını çizer.

Haluk Ülman, “Cumhuriyet 70 Yaşında” başlığı altında cumhuriyetin Atatürk devrimlerinin ilki olduğu kadar, bugünkü laik ve demokratik düzenin kurulmasına kadar uzanan 70 yıl öncekinin başlangıcı olduğunu ifade ederek, tıpkı “ulusal egemenlik ve “laiklik” gibi “ulusal ve üniter devlet” olgusunun da kendilerine cumhuriyetin armağanı olduğunu dile getirir. Ülman, cumhuriyet, Türkiye’ye çağdaş insanlık değerlerini ve çağdaş siyaset anlayışını getirdiğini, çağdaş devlet yönetiminin tüm temellerini attığını söyler ve çağın henüz yakalanamamış olmasının hesabını vermek durumunda kalanın; “Eğer bugün insan hak ve özgürlükleri bakımından uygar ülkelerin düzeyine hâlâ erişememiş isek bu ne cumhuriyetin ne de cumhuriyeti kuranların suçudur. İnsan hak ve özgürlükleri konusunda çağı yakalayamamızın suçu, onlardan sonra gelen kuşakları”⁹⁶ olduğunu savunur.

Yasin Hatipoğlu, “Cumhuriyet’in Manevi Mimarları” adlı yazısında Türkiye Cumhuriyeti’nin temelini Kurtuluş Savaşı’na dayandığını, imanlı bir millet olan Türklerin dört koldan saldıran ahtapot yapılı düşmanları

⁹⁵ Ömer Çavuşoğlu, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu Kutlu Olsun”, 29 Ekim 1994, **Akşam**.

⁹⁶ Haluk Ülman, “Dünya Penceresinden”, Cumhuriyet 70 Yaşında, 30 Ekim 1973, **Dünya**.

denize dökmemiş olsaydı, cumhuriyetten de demokrasiden de söz etmenin imkânının olmayacağını söyleyerek; “...*Hele bir rejime, “fazilet rejimi” deniyorsa; fazilet ve hakşinaslık gereğidir ki o rejimin kazanılmasında ki himmetler hiçbir endişeye, tereddüde, unutkanlığa fırsat verilmeden gelecek kuşaklara aktarılınsın*”⁹⁷ der ve rejimlerin ve ideolojilerin, yeni ve emin ellerde teminatını bulmuş olacağı üzerinde durur. Sadık Hocaoğlu, “Bir Ülkenin Geçmişine Dönmek mi?” adlı çalışmasında ülkenin geçmişinin, gelecek nesillerin tapulu malı olduğunu, geçmişte neler çekilmiş olduğunu ve nelerin hesabının verilmiş olduğunun araştırılmaması durumunda geleceklerden ümitli olamayacaklarını düşünür⁹⁸.

Ulunay, “30 Yılın İlhamı” başlıklı yazısında cumhuriyetin yalnız bir inkılap değil, başlı başına gelişime giden, gelişimi telkin eden, gelişimi emreden bir inkılap olduğunu ifade ederek şunları söyler; “*Milletin iradesini parlatacak, enerjisini kullandıracak bir rejime ihtiyaç vardı; bunun ancak cumhuriyet verebilirdi. Unutmamalı ki millet bu gayeye kolayca vasıl olmamıştır; Cumhuriyetin bugünkü olgun devresine varıncaya kadar hayli güçlüklerle karşılaşmıştır. Fakat cumhuriyet öyle bir rejimdir ki kendi varlığında tekamülü temin eder*”⁹⁹. Ulunay, bugün milletin cumhuriyetten evvelki millet olmadığını, mevcudiyetini anlamış, efendiliğin lezzetini tatmış, onun doyulmaz zevkine erişmiş olduğunu ve bugünün köylüsünün de cumhuriyetten evvelki köylü olmadığını, rejimlerin her şey gibi gelişime tâbi, cumhuriyetin “milletin reyi ile seçilen adamlar tarafından idare edilen devlet” olduğunu, “milletin reyi ile memleketin idaresi” nin milletin kayıtsız, şartsız hâkimiyeti demek olduğunu, bu hâkimiyetin lezzetini tattıklarını ve memlekette baştanbaşa bir bayram havası estiren sevincin bu kayıtsız şartsız hâkimiyetin zevki olduğunu söyler. Ulunay, cumhuriyetin bir tarifinin de; “Umumun menfaatini düşünen bir hükûmettir” der. Ayrıca, ülkede cumhuriyetin baki kalmasıyla gelişimin seyrine engel olacak hiçbir kuvvetin düşünülemeyeceğini, hükûmetlerin, şahsiyetlerin, fikirlerin ve hadiselerin gelip geçtiklerini cumhuriyetin kaldığını söyler¹⁰⁰.

“Cumhuriyet” adlı bir başka çalışmasında cumhuriyetin, zaman inkılabı ile kabul edilen bir rejim olmadığını, pek eski zamanlarda dahi insanların saadeti, refahı bu rejim de bulduklarını, onu tamamen tatbik etmek sayesinde medeniyetin doruklarına yükselmiş olduklarını ifade eden Ulunay, sahip

⁹⁷ Yasin Hatipoğlu, “Neşter”, Cumhuriyet’in Manevi Mimarları, 29 Ekim 1982, **Milli Gazete**.

⁹⁸ Sadık Hocaoğlu, “İhvan”, Bir Ülkenin Geçmişine Dönmek mi? 2 Kasım 1987, **Milli Gazete**.

⁹⁹ Ulunay, “Takvimden Bir Yaprak”, 30 Yılın İlhamı, 30 Ekim 1953, **Milliyet**.

¹⁰⁰ Ulunay, agm., 30 Ekim 1953, **Milliyet**.

olunan kararlılığı ve cumhuriyete atfedileni; “*Hürriyet, adalet, eşitlik ve kardeşlik tekerlekleri üzerinde yürüyeceğiz. Ufak duraklamalar hiçbir zaman cesaretimizi, azmimizi, irademizi kırmamış bize ümitsizlik getirmemiştir. Rejimin füsunu onu icap ettiren ihtiyaçları yaratacak kuvvet ve kudrettedir*”¹⁰¹ şeklinde ortaya koyar.

Ulunay, “Cumhuriyetimiz” başlığı altında cumhuriyet rejiminin, sağlam bir idare olduğunu dile getirerek, bunu evvela rejimi kuran ve memleketi çoktan beri beklediği idare tarzına kavuşturan Atatürk’e borçlu olduklarını ve cumhuriyetin dayanıklılığı üzerinde durur¹⁰² ve cumhuriyetin günden güne geliştiğini, rejimi milletin benimsediğini, çünkü cumhuriyetin o an “efendilik hakkını”, “kanundan başka hiçbir kuvvete boyun eğmemek imtiyazını” verdiğini, cumhuriyet günden güne geliştiğinin maddî, manevî her şeyde hatta zihinlerde dahi görüldüğünü, cumhuriyet konusunda her devirde eserler yazılıp, abideler dikildiğini söyler¹⁰³. Ulunay, cumhuriyet rejiminin tam manasıyla tatbik edildiği memleketleri refaha, huzura ve servete kavuşturduğunu, dolayısıyla bugünkü demokrasiyi de yani insanların hürriyet içinde fikirlerini söylemek ve kendilerini idare edecek adamları seçmek hakkını yine ona borçlu olduklarını belirtir¹⁰⁴.

Talât Halman, yazısında Atatürk Türkiye’sinin 1923’ten buyana hiç savaşmamış, saldırıya ve işgale uğramamış, başka hiçbir ulusu sömürmemiş, egemenliği zedelenmemiş ve peyk olmamış, durmadan ilerlemiş, gelişmiş olduğunu, gündelik şikayetler haricinde bütün faktörlerin bir arada ele alınması durumunda ve kendi yarım yüzyılı başka ülkelerin başından geçenlerle ve geçmekte olanlarla karşılaştırılması durumunda, cumhuriyetin başarısıyla övünülmesinde haklı olunduğunun görüldüğünü¹⁰⁵, Ahmet Kabaklı, “Cumhuriyetimiz ve Bürokratlar” adlı yazısında millî sağduyunun ve 900 yıllık devlet geleneği ile imparatorluk devamı oluşunun tabii bir sonucu ile birlikte Atatürk ve sonra gelenlerin sağlam, barışçı devlet anlayışlarının en güzel neticesi olarak Türkiye Cumhuriyeti’ni Balkanlar ve Ortadoğu’da yalnız en hür, en şerefli ve insan haysiyetine en uygun rejim değil aynı zamanda 48 yıldan beri en istikrarlı, oturmuş, yerleşmiş bir devlet olduğunu dile getirir¹⁰⁶. Hasan Âli Yücel, “Cumhuriyet Nedir?” adlı

¹⁰¹ Ulunay, “Takvimden Bir Yaprak”, Cumhuriyet, 29 Ekim 1955, **Milliyet**.

¹⁰² Ulunay, “Takvimden Bir Yaprak”, Cumhuriyetimiz, 29 Ekim 1959, **Milliyet**.

¹⁰³ Ulunay, agm., 29 Ekim 1959, **Milliyet**.

¹⁰⁴ Ulunay, “Takvimden Bir Yaprak”, Cumhuriyet, 29 Ekim 1963, **Milliyet**.

¹⁰⁵ Talât Halman, “Doğrusu”, 29 Ekim 1969, **Milliyet**.

¹⁰⁶ Ahmet Kabaklı, “Gün Işığında”, Cumhuriyetimiz ve Bürokratlar, 29 Ekim 1971, **Tercüman**.

yazısında cumhuriyetin hazırladığı sağlam bir zemin ile, sahip oldukları beşerî malzeme ve iradelerindeki yapma kudreti ile geleceğe yönelik ümidini ortaya koyar¹⁰⁷.

İlhan Selçuk, “Aydınlık Bayramı, Cumhuriyet Bayramı” adlı çalışmasında 1923’ün kendi tarihlerinde “Aydınlanma Devrimi”nin doruk noktasını vurguladığını, cumhuriyetin, bir dünya görüşü ve bir yaşam biçimi olup, kendilerine insanlıklarını duyuran çağdaş bilinci aşıladığını¹⁰⁸, aydınlanma felsefesinin tarihte ilk kez bir İslam toplumunda devrime dönüştüğünü¹⁰⁹, Toktamış Ateş, “70 Yıllık Cumhuriyet” başlığı altında cumhuriyetin çok olumsuz koşullar altında ortaya çıktığını, hedefinin çağdaş, modern, bağımsız ve laik bir toplumsal yapı oluşturmak olduğunu ve bunun başarılabilmesi için önce insanını o toplumsal yapının “vatandaşı” oluşturmayı hedef aldığını söyler¹¹⁰.

Kabaklı, “Ne Kaldı?” ve “Cumhuriyetin Müdafaası” adlı yazılarında cumhuriyeti kendi düzenleri, pasaportları, kimlik kartları olduğunu, her tarafta onunla tanındıklarını, onunla sayıldıklarını¹¹¹, cumhuriyeti, kendilerine kurtuluş şehidi kanları ve timsalini semadan almış milletin ayları yıldızları, milliyetçiliğin vazgeçilmez unsuru olduğunu, cumhuriyeti halkla beraber; bütün kurtuluşlara kanat germiş, tam hürriyet tam adalet, dine töreye, geleneğe bağlılık, dilde âdetle, medeniyette üslup ve şahsiyet olarak düşündüklerini belirtir.

Kabaklı’ya göre cumhuriyet, kem gözlerden sakınılması için uğrunda ölünecek değerlerden biridir. Zira 150 yıl, bütün Türk aydınlarının güzel rüyası olmuş, despotluğa ve kötülöklere karşı onun büyüüne sığınılmış, 46 sene zinde devletin şanı şerefi olarak, vatana feyizler getirmiştir. 46 yıldır büyüyen kimseye uydu olmayan Türkiye Cumhuriyeti, sayısız deneyişlerle nihayet “kendine dönüş” merhalesine ulaşan büyük bir eserdir¹¹².

“Bu Bayram Farklı” başlığı altında Atatürk’ün, ilerde yeni bir kurtarıcıya kendilerini muhtaç etmeyecek temellere ve hedeflere sahip bir cumhuriyet bıraktığını söyleyen Güngör Mengi, şu anda toplumsal bilincin, çarenin Atatürk’ün gösterdiği “muasır medeniyet düzeyi” ne ulaşmakta ve

¹⁰⁷ Hasan Âli Yücel, “Konuk Yazar”, Cumhuriyet Nedir? 29 Ekim 1988, **Cumhuriyet**.

¹⁰⁸ İlhan Selçuk, “Pencere”, Aydınlık Bayramı, Cumhuriyet Bayramı, 29 Ekim 1992, **Cumhuriyet**.

¹⁰⁹ İlhan Selçuk, “Pencere”, 1923?, 29 Ekim 1994, **Cumhuriyet**.

¹¹⁰ Toktamış Ateş, “Arayış”, 70 Yıllık Cumhuriyet, 30 Ekim 1993, **Cumhuriyet**.

¹¹¹ Ahmet Kabaklı, “Gün Işığında”, Ne Kaldı? 3 Kasım 1973, **Tercüman**.

¹¹² Ahmet Kabaklı, “Gün Işığında”, Cumhuriyetin Müdafaası, 30 Ekim 1969, **Tercüman**.

kurduğu cumhuriyetin ruhunu, yani demokrasiyi yüceltmekte yattığı gerçeğin fark edildiği üzerinde durur¹¹³.

Burhan Felek, “Cumhuriyet” adlı çalışmasında “*İstiklal Harbinin sonunda çıplak ve bağımsız bir vatan kurtaran Atatürk, Cumhuriyet ile bir vatana en güzel ve yakışır kaftanı giydirmiştir*” diyerek, Türkiye’nin, İstiklal Harbiyle varlığını kurtardığını, cumhuriyetin ilanıyla da makbul bir siyasî hayat yolu tuttuğunu söyler ve cumhuriyet idaresinin, Türkiye’ye çok şey kazandırmış olduğuna temas ederek; “*önümüzde kat edeceğimiz yolun uzunluğu arkamızda kalan geçtiğimiz mesafeyi görmemize mâni oluyor. Dönüp bakınız arkanıza çok şey var*” der ve cumhuriyet yolunun en iyisi olduğunu, varanların bu yoldan muratlarına ermiş olduklarını belirtir¹¹⁴.

Taylan Sorgun, “Yaşasın Cumhuriyet” başlığı altında Türkiye’nin büyük ve muhteşem potansiyeli, uyanışı ve rejimi ile önüne konulan istenilen yeni oyunları bozacağını¹¹⁵, Ulunay, “Cumhuriyet ve 38. Yıl” ve “Cumhuriyet” adlı yazılarında; “*Cumhuriyet, toplumu oluşturan fertlerin yalnız kanuna tâbi olarak kendi kendisinin efendisi olmasıdır*”¹¹⁶ diyerek, bir ülkede bu rejim tam manası ile tatbik edilirse o memleket için huzura, refaha, yükselmeye imkânın olmadığına dikkat çeker¹¹⁷.

Vedat Zeydanlı, “Yarın 29 Ekim” başlığı altında cumhuriyetin kanla, irfanla kurulduğunun hatırlanması gerektiğini¹¹⁸, Atillâ Özdür, “Yıldönümü Dersi” adlı yazısında cumhuriyetin, veraset usulüyle icra yetkisini kaldırıp, yönetimi seçim esasına bağlayan, vatandaşların hak ve hürriyetlerini teminat altına alıp tanıyan bir devleti, vatandaşların bizzat kendilerine teslim edici bir sistem¹¹⁹, Hikmet Çetinkaya, “Ulusun Dirilişi” adlı çalışmasında laik cumhuriyetin özgürlüklerin bekçisi olduğunu¹²⁰ ve Kadircan Kafılı, “Cumhuriyet ve Demokrasi” başlıklı yazısında cumhuriyetin otuz ikinci yıl dönümünde onu daha gelişmiş görmek yarın için besledikleri ümitleri kuvvetlendirdiğini söyler¹²¹.

¹¹³ Güngör Mengi, Bu Bayram Farklı, 29 Ekim 2002, **Vatan**.

¹¹⁴ Burhan Felek, “Cumhuriyet”, 29 Ekim 1969, **Milliyet**.

¹¹⁵ Taylan Sorgun, “Olayların Ardındakiler”, Yaşasın Cumhuriyet, 29 Ekim 1994, **Tercüman**.

¹¹⁶ Ulunay, “Takvimden Bir Yaprak”, Cumhuriyet ve 38. Yıl, 29 Ekim 1961, **Milliyet**.

¹¹⁷ Ulunay, “Takvimden Bir Yaprak”, Cumhuriyet, 29 Ekim 1962, **Milliyet**.

¹¹⁸ Vedat Zeydanlı, “Günün İçinden”, Yarın 29 Ekim, 28 Ekim 1991, **Türkiye**.

¹¹⁹ Atillâ Özdür, “Sağduyu”, Yıldönümü Dersi, 29 Ekim 1975, **Milli Gazete**.

¹²⁰ Kadircan Kafılı, “Merhaba”, Cumhuriyet ve Demokrasi, 30 Ekim 1955, **Tercüman**.

¹²¹ Hikmet Çetinkaya, “Politika Günlüğü”, Ulusun Dirilişi, 29 Ekim 1994, **Cumhuriyet**.

Abdi İpekçi, “Cumhuriyet, Devrimcilik ve AP” başlıklı yazısında demokratik düzenin her ülkede kuralları bulunan bir oyun olduğunu, Türkiye’de bu oyunun başlangıç hattını cumhuriyet devrimleri olarak kabul etmek gerektiğini, yarışın bu hattın önünde cereyan edeceğini, geriye dönenin oyun dışında kalacağını veya oyundan çıkarılacağını, bunun şimdiye kadar böyle olduğunu, bundan sonrada böyle olacağını belirtir ve; “*Siyaset alanına çıkan partilerin ve politikacıların, kazaya uğramamaları için bu noktayı daima göz önünde bulundurmaları gerekir*”¹²² der.

¹²² Abdi İpekçi, “Durum”, Cumhuriyet, Devrimcilik ve AP, 29 Ekim 1965, **Milliyet**.

SONUÇ

Cumhuriyet, yönetim biçimi olarak halk üzerinde herhangi bir otorite tanımayan, gücü halkı oluşturan bireylere veren, halkın menfaatleri esas alınan, kendini yönetecekleri seçebilen, denetleyebilen bir hükûmet biçimidir.

İnsanlar, cumhuriyeti eski zamanlarda kendi idareleri için kabul ve tatbik etmişler, süreç içerisinde muhtelif gelişmeler yaşanmış ve cumhuriyet düzenine ilişkin fikirler belirgin hâle gelmiştir. Osmanlı Devleti’nde cumhuriyet fikri bilinmesine rağmen ülkenin içinde bulunduğu durumda Osmanlı aydınının ve bürokratının cevabını aradığı soru “bu devlet nasıl kurtulur” olmuştur. Millî Mücadele süresince cereyan eden gelişmeler, yönetimin olaylar karşısındaki tavrı, Anadolu’da başlayan direnişin bağımsız hâle gelmesi, kuvvetlenmesi ve hâkimiyetin millete ait olduğunun kabulü Türkiye Cumhuriyeti’ne giden yolda uygun araçları oluşturmuştur.

Sömürgeci güçlerin, 30 Ekim 1918’de imzalanan Mondros Mütarekesiyle hedeflerini açıkça belli etmiş olmaları karşısında Türk milleti, kendi varlığını korumaya yönelmiş, yokluklarla ve imkânsızlıklarla her türlü sıkıntıya rağmen millet olarak esaretin sınırından dönmüş, topyekûn bir mücadele verilmiş, “Misak-ı Milli” uğrunda ölüm hiçe sayılmıştır. Millî Mücadele, yok edilmek istenilen bir milletin, Türk milletinin dirilip coştığı bir devre olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa’nın birleştirici özelliği ve onun ön ayak olmasıyla teşkilatlanmalar bir güce dönüşmüş ve “millî egemenlik ilkesi” ortaya çıkmıştır. İstanbul’un sömürgeci güçler tarafından işgal edilmesi sonrası, artık Anadolu da yeni bir oluşuma ihtiyaç duyulmuş bu oluşum, Türk milletinin kaderini değiştirecek olan TBMM bünyesinde belirlemiştir. TBMM, haksız işgaller ve bu işgaller karşısında direnmenin ve meşrulaşma çabalarının bir neticesi, Müdafaa-i Hukuk Hareketi’nden ve Heyet-i Temsiliye’den doğan olağanüstü yetkileri haiz bir meclis olmuştur. Ülke temsilcilerinden oluşan meclis ve hazırlanan “Teşkilat-ı Esasiye” ile mutlakiyet ve meşrutiyet gibi yönetim biçimleri adeta geride kalmıştır.

Millî Mücadele, cumhuriyetin işlenerek kurulduğu bir devredir. Fiilen kurulan cumhuriyet, 29 Ekim 1923’te yeni Türkiye’nin rejimi olmuştur. Cumhuriyetle demokrasi birlikte, üstelik bir bakıma demokrasi cumhuriyetten daha önce işleyecek duruma getirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, demokratik rejimin ana prensibi olan millî irade ve millî hâkimiyet temelleri üzerine oturtulmuştur. Cumhuriyet, içinde bulunulan

durum ve sonrası süreç için geleceğe istikamet veren ve arzu edilen bir geleceğin hareket noktası, Türk İnkılabının hem ürünü hem de başarısı olarak kabul edilmiştir. Yokluklar içinde süregelen bin bir acılı günlerin gecelerin, her türlü imkânsızlıkta Türkün yenilmez azminin ve cesaretinin bir neticesi olan cumhuriyetin anlam yüküne ilişkin muhtelif yaklaşımlar söz konusu olmuştur.

Bu bağlamda cumhuriyetten anlaşılan ve onun hatırlattığı düşünce ve nesne “Akşam”, “Cumhuriyet”, “Dünya”, “Milli Gazete”, “Milliyet”, “Star”, “Tan”, “Tercüman”, “Türkiye”, “Vakit”, gazetelerinde yapılan mütalâa ve değerlendirmelerin özü kendini şu şekilde belli etmiştir;

Cumhuriyet, evrensel anlama sahip, tarihî süreçler içerisinde başka bir biçime girebilen farklı ya da eş zamanda, ülkeden ülkeye toplumsal yapıya göre değişiklik göster bir rejimdir.

Cumhuriyet, yeni devletin eski devletin devamı olarak (eskisini yıkarak değil) onun bıraktığı boşluk üzerine 29 Ekim 1923’te “sevinçlerle, dualarla, milletin can ve gönülden kabulü ile” inşa olunandır.

Cumhuriyet, halkın kendi kendini idare ettiği, milletin kaderine hâkim olduğu, millî iradenin şekillendiği “halka inananın Hakk’a inandığı” bir rejimdir.

Cumhuriyet, gücünü nesebi sahih bir tarih ve devlet mantığından aldığı için emsalsiz bir şeref ve kudret mânası ile parıltılı olandır.

Cumhuriyet, Türk ulusunun doğasına ve ayırıcı niteliğine en uygun olan yönetimdir.

Cumhuriyet, devlet ve siyasî hayatta egemenliğin bir şahsa, bir gruba, bir sınıfa değil, millete ait olduğu gerçeğini sahiplendirendir.

Cumhuriyet, “hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir” prensibiyle demokrasi durumuna yükselendir.

Cumhuriyet, “şekli”nin değiştirilmesi ya da “başkalanması” için teklifte dahi bulunulamayacak olandır.

Cumhuriyet, Gazi Mustafa Kemal’in sürdürdüğü bir mücadele ve kararlılık neticesinde büyük fedakârlıklarla elde edilen binlerce şehidin, binlerce gazinin harcıdır.

Cumhuriyet, ülkenin kaderini eline alan zafer kazanan bir kumandanın başından doğandır.

Cumhuriyet, bütün dünyanın “Hasta Adam” dediğini ölüm döşeğinden kaldırarak ona hasta diyenlere huzurunda boyun eğdiren Atatürk demektir.

Cumhuriyet, çıplak ve bağımsız bir vatan kurtaran Atatürk tarafından vatana en güzel ve yakışır kaftan giydirilmiş olandır.

Cumhuriyet, Atatürk’ü çağırıştırandır.

Cumhuriyet, odun sobasıyla ısıtılan, gaz lambalarıyla aydınlatılan salonun ve o salondaki sarıklıların, feslilerin, kalpaklıların, coşkuları unutulmaması gerektir.

Cumhuriyet, Millî Mücadele ile gelmiş, kurtulan Türk milletinin yükselişine başlangıçtır.

Cumhuriyet, fazilet rejimi olup, hakşinaslığı gerektirir.

Cumhuriyet, vatandaşın siyasî olgunluğu ve iyiyi, doğruyu ayır etmesine yarayan değerler bütününden kuvvet alan halkın yararı düşüncesidir.

Cumhuriyet, yurt sevgisi, eşitlik ve çağdaşlık esasları üzerinde yükselen bir yönetim biçimidir.

Cumhuriyet, devletin sahibinin bütün millet, bütün vatandaşlar olduğu inancıdır.

Cumhuriyet, demokrasiyle, kurumlarıyla ve insan haklarıyla mevcut olandır.

Cumhuriyet bir yasa yönetimi olup, kamu yararını sağlayandır.

Cumhuriyet, hedefi demokratik, lâik, özgür bir toplum, çağdaş ve sürekli gelişen bir ekonomi yaratmak olandır.

Cumhuriyet, hatırlanmasıyla, refah ve yüksek onuru zihinlerde canlandırandır.

Cumhuriyet, temelinde yatan inanmış insanların silaha ve ihanete karşı verdikleri savaştır.

Cumhuriyet, Türkiye’yi modernleştirme çabalarına cevap verendir.

Cumhuriyet, değişimin adıdır. Bir dizi yenileşmeyi beraberinde getirendir.

Cumhuriyet, ülkeyi mutlu ufuklara götürecektir biricik altın yoldur.

Cumhuriyet, ayırt edici özellikleri ile Türkiye'nin temel niteliklerini sağlamlaştırıcı ve tamamlayıcı kılan, insanî değerlerin hepsine sahip Türk toplumunun çağdaş ve uygar bir duruma getirilmesini, doğmalardan uzaklaşılmasını, millî ve bölünmez bir Türk ülkesinin sınırlarının belirlenmesini temin edendir.

Cumhuriyet, en kapsamlı ve zengin anlama sahip bir inkılaptır.

Cumhuriyet, bir anlamda demokrasidir. Vicdan özgürlüğünü devlet ve toplum yaşamının eksenine hâline getiren demokratik özgürlüklerin temelidir.

Cumhuriyet, ilanı ile değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile kutlanması gerektir.

Cumhuriyet, kötü yolda kullanan kimselere bakarak suçlanması haksızlık olmalıdır.

Cumhuriyet, hiçbir ülkenin başaramayacağı bir sürede ülkeyi dünya topluluğu arasında saygın yapandır.

Cumhuriyet, “yaşasın cumhuriyet” sözü ile en büyük gelişmenin adıdır.

Cumhuriyet, millet için refah ve saadet bütün dünya için sulh ve selamettir.

Cumhuriyet, çağdaşlığın ilk adıdır.

Cumhuriyet, “ilahî iradesi” ne dayalı bir yönetim biçiminden (saltanat), “halk iradesi” ne “ulusal egemenliğe” dayalı bir yönetim biçimine geçiştir.

Cumhuriyet, “ulusal egemenlik ve “laiklik” gibi “ulusal ve üniter devlet” olgusunu armağan edendir.

Cumhuriyet, çağdaş insanlık değerlerini ve çağdaş siyaset anlayışını getirendir.

Cumhuriyet, yalnız bir inkılap değil, başlı başına gelişime giden, gelişimi telkin eden, gelişimi emreden bir inkılaptır.

Cumhuriyet, umumun menfaatini düşünen bir hükûmettir.

Cumhuriyet, baki kalmasıyla gelişimin seyrine engel olunamayandır.

Cumhuriyet, büyümesi icap ettiren ihtiyaçları yaratacak kuvvet ve kudrette olmalıdır.

Cumhuriyet, “efendilik hakkını”, “kanundan başka hiçbir kuvvete boyun eğmemek imtiyazını” verendir.

MUHTELİF TÜRK KÖŞE YAZARLARININ “CUMHURİYET” İN ANLAM YÜKÜNE
İLİŞKİN BELLİ BAŞLI YAKLAŞIMLARI (1955-1995)

Cumhuriyet, Türk milleti ve Türk ordusu tarafından muhafazası için silah ve namus üzerine ant içilendir.

Cumhuriyet, çıkabilecek her türlü tehlikeye karşı gençliğe emanet edilendir.

Cumhuriyet, hakkında her devirde eserler yazılıp, abideler dikilendir.

Cumhuriyet, kem gözlerden sakınılması için uğrunda ölünecek değerlerden biridir.

Cumhuriyet, aydınlanmanın doruk noktası olup, çağdaş bilinci aşılıyandır.

Cumhuriyet, düzen, pasaport ve kimlik kartıdır.

Cumhuriyet, milliyetçiliğin vazgeçilmez unsurudur.

Cumhuriyet, yarın için beslenen ümitleri kuvvetlendirendir.

Cumhuriyet, Türkün ve Türkiye'nin gurur sahifesidir.

KAYNAKÇA

Akbal, Oktay, “Evet Hayır”, Bu 29 Ekim Gününde, 29 Ekim 1982, **Cumhuriyet**.

Akın, Rıdvan, **TBMM Devleti (1920-1923) Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkları ve İdare**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Akşin, Sina, **Kısa 20. Yüzyıl Tarihi**, Türkiye İş Bankası, İstanbul, 2016.

Aktaş, R. N., **Atatürk'ün Bağımsızlık Savaşı Nasıl Hazırlandı?** Varlık Yayınları, İstanbul, 1973.

Akyol, Taha., “Objektif”, Demokratik Cumhuriyet, 30 Ekim 1984, **Tercüman**.

Alpar, Cem, Ekonomide Durum, “Cumhuriyetin 70’inci yılı Yüce Milletimize Kutlu Olsun”, 29 Ekim 1993, **Dünya**.

Arıç, H. Turgut, “Vergi Ödevi”, Sonsuzluğa Akıp Giden Cumhuriyet, 30 Ekim 1985, **Dünya**.

Ateş, Toktamış, **Cumhuriyet**, İstanbul, 1986.

Ateş, Toktamış., “Arayış”, 70 Yıllık Cumhuriyet, 30 Ekim 1993, **Cumhuriyet**.

Aydemir, Şevket Süreyya, **Tek Adam Mustafa Kemal (1922-1938)**, C 3, İstanbul, 1996.

Bardakçı, İlhan, “Tarihten Bugüne”, 29 Ekim Sentezi, 30 Ekim 1984, **Tercüman**.

Baykara, Tuncer, **Millî Mücadele 1918-1923**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.

Berkes, Niyazi, **Türkiye’de Çağdaşlaşma**, YKY, İstanbul, 2008.

Bıyıklıoğlu, Tefik, **Atatürk Anadolu’da (1919-1921)**, I, (Türk İstiklâl Mücadelesi Üzerine Prof. Dr. Yaeschke’nin Bir İncelemesi), 1981.

Borak, Kocatürk, **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri C I-III**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

Buğra, Tarık, “Merhaba”, Cumhuriyet, 29 Ekim 1971, **Tercüman**.

Buğra, Tarık, “Merhaba”, Cumhuriyet, 30 Ekim 1969, **Tercüman**.

Cem, İsmail, “Olayların İzinde”, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü, 27 Ekim 1973, **Milliyet**.

Coşar, Ahmet (Yargıtay I. Daire Başkanı), “Arada Bir”, Cumhuriyet’in 60. Yılı, 28 Ekim 1983, **Cumhuriyet**.

Çavdar, Tefvik, **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi, 1839- 1950**, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2013.

Çavuşoğlu, Ömer, Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu Kutlu Olsun, 29 Ekim 1994, **Akşam**.

Çelebi, Hüsamet, “Çelebice”, Cumhuriyet’in Unutulmaz Nitelikleri, 30 Ekim 1989, **Tercüman**.

Çeri, Önder, “Arada Bir”, 29 Ekim Umutları, 27 Ekim 1983, **Cumhuriyet**.

Çetinkaya, Hikmet, “Politika Günlüğü”, Ulusun Dirilişi, 29 Ekim 1994, **Cumhuriyet**.

Çetinoğlu, Neşe, “Cumhuriyet Kavramı ve Atatürk’ün Cumhuriyet Anlayışı”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C 19, S 56, Ankara, 2003, s. 803-813.

Çiloğlu, Fahrettin., **Kurtuluş Savaşı Sözlüğü**, Doğan Kitap, İstanbul, 1999.

Çoker, Fahri, **Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923)**, C I, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.

Demirbaş Osman, “Türkiye’de Cumhuriyet Fikrinin Oluşumu”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, C 8, 2005, s. 31-60.

Demirel, Ahmet, **Birinci Mecliste Muhalefet (İkinci Grup)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

Demirkent, Nezih, “Günlük”, Cumhuriyet, 29 Ekim 1993, **Dünya**.

Demirkent, Nezih, Günlük, “Cumhuriyet Erdemi”, 29 Ekim 1994, **Dünya**.

Durmuş, İlhami, “Türkler’de Cumhuriyet Fikrinin Tarihi Temelleri ve Günümüze Yansımaları”, **Akademik Bakış**, C I, S I, Kış 2007, s. 25-32.

Eroğlu, Hamza, **Atatürk ve Cumhuriyet**, Ankara, 1998.

Erten, Taylan, “Pazartesi Yazıları”, Cumhuriyetin 67. Yılında, 29 Ekim 1990, **Dünya**.

Erten, Taylan, 72 Yıl, 30 Ekim 1995, **Dünya**.

Felek, Burhan, “Cumhuriyet Bayramı Münasebetiyle”, 30 Ekim 1972, **Milliyet**.

Felek, Burhan, “Cumhuriyet’in İlanına Dair”, 30 Ekim 1970, **Milliyet**.

Felek, Burhan, “Cumhuriyet”, 29 Ekim 1969, **Milliyet**.

Felek, Burhan, “Cumhuriyetimiz Mutlu ve Kutlu Olsun”, 29 Ekim 1975, **Milliyet**.

Flanz, H. Gisbert, “XIX. Asır Avrupa’sında Anayasa Hareketleri”, (Çev. Şerif Mardin), **AÜSBF. Yayınları**, Ankara, ty.

Göze, Ayfer, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, İstanbul, 1986.

Güner, Zekai, “Atatürk Cumhuriyet ve Demokrasi”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C 2, S. 3, Zonguldak, 2006, s. 41-51.

Halman, Talât, “Doğrusu”, 29 Ekim 1969, **Milliyet**.

Hatipoğlu, Yasin, “Neşter”, Cumhuriyet’in Manevi Mimarları, 29 Ekim 1982, **Milli Gazete**.

Hepşenkal, Feyzi, “Cumhuriyet Yazıları” / 1 28 Ekim 1999, **Star**.

Hocaoğlu, Sadık, “İhvan”, Bir Ülkenin Geçmişine Dönmek mi? 2 Kasım 1987, **Milli Gazete**.

İnönü, İsmet, **Hatıralar**, (Haz. Sabahattin Selek), C I, İstanbul, 1985.

İpekçi, Abdi, “Durum”, Cumhuriyet ve Demokrasi, 29 Ekim 1971, **Milliyet**.

İpekçi, Abdi, “Durum”, Cumhuriyet, Devrimcilik ve AP, 29 Ekim 1965, **Milliyet**.

Kabaklı, Ahmet, “Gün Işığında” Cumhuriyet, 29 Ekim 1977, **Tercüman**.

Kabaklı, Ahmet, “Gün Işığında”, Cumhuriyetin Müdafaası, 30 Ekim 1969, **Tercüman**.

Kabaklı, Ahmet, “Gün Işığında”, Devlet-i Ebed Müddet, 29 Ekim 1979, **Tercüman**.

Kabaklı, Ahmet, “Gün Işığında”, Ellinci Yıl Sevinci, 28 Ekim 1973, **Tercüman**.

Kabaklı, Ahmet, “Gün Işığında”, Ne Kaldı? 3 Kasım 1973, **Tercüman**.

Kabaklı, Ahmet., “Gün Işığında”, Cumhuriyetimiz ve Bürokratlar, 29 Ekim 1971, **Tercüman**.

Kafesoğlu, İbrahim, **Türk Milli Kültürü**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1989.

Kafesoğlu, Saray, **Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Tarihi Temeller**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1983.

Kafı, Kadircan, “Merhaba”, Cumhuriyet ve Demokrasi, 30 Ekim 1955, **Tercüman**.

Kafı, Kadircan, “Merhaba”, Otuz üç Yaş, 29 Ekim 1956, **Tercüman**.

Kalaycıoğlu, Sarıbay, “Tanzimat, Modernleşme Arayışı ve Politik Değişme”, **Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme**, (Der. Ersin Kalaycıoğlu-Ali Yaşar Sarıbay, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s. 3-22.

Karacan, Ali Naci, “Cumhuriyet Bayramı”, 29 Ekim 1950, **Milliyet**.

Karacan, Ali Naci, “Cumhuriyet’in 28 inci Yıldönümü”, 29 Ekim 1951, **Milliyet**.

Karakoyunlu, Yılmaz, “Akşamdan Akşama”, Cumhuriyet, 28 Ekim 1994, **Akşam**.

Karal, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi 1908-1918**, C IX, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

Keleşoğlu, Azmi, “Tan Vakti”, Cumhuriyet Faziletir, 30 Ekim 1993, **Vakit**.

Koca, Salim, **Türk Kültürünün Temelleri**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2016.

Köker, Levent, **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.

Kunt, Metin, **Zirveden Çöküşe: Osmanlı Tarihi II**, (Kollektif Eser), Milliyet Yayınları, İstanbul, b.t.y.

Kuran, Ercüment, **Osmanlı İmparatorluğu’nda İnsan Hakları ve Sadık Rifat Paşa (1807-1857), Türkiye’nin Batılılaşması ve Milli Meseleler**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.

Küçük, Cevdet, “Millî Mücadele”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 76-83.

Lewis, Bernard, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, (Çev. Metin Kıratlı), Ankara, 1984.

Livaneli, Zülfü, “Türkler Doğu İle Batı Arasında”, 29 Ekim 2002, **Vatan**.

Lütfü, Samim, “Cumhuriyet”, 29 Ekim 1985, **Cumhuriyet**.

Mengi, Güngör, “Bu Bayram Farklı”, 29 Ekim 2002, **Vatan**.

Nabi, Yaşar, “Gün Boyunca”, 32 Yıl, 30 Ekim 1955, **Tercüman**.

Ongunsu, A.H., “Tanzimat ve Amillerine Umuni Bir Bakış”, **Tanzimat I**, MEB Yayınları, İstanbul, 1999, s. 1-12.

Öke, Mim Kemal, “Tarihin Süzgecinden”, Cumhuriyet, 29 Ekim 1990 **Türkiye**.

Özdür, Atillâ, “Sağduyu”, Yıldönümü Dersi, 29 Ekim 1975, **Milli Gazete**.

Özgen, Bekir, “Arada Bir”, 70. Yılında Cumhuriyetimiz, 29 Ekim 1993, **Cumhuriyet**.

Özön, Mustafa Nihat, **Osmanlıca-Türkçe Sözlük**, İstanbul, 1959.

Öztoprak, Mehmet, “Tan Yeri”, Başlı Dik Cumhuriyet, 29 Ekim 1987, **Tan**.

Öztuna, Yılmaz, “Ellinci Yılda”, 31 Ekim 1973, **Dünya**.

Öztuna, Yılmaz, “Fıkralar, Görüşler, Düşünceler”, Cumhuriyetimizin 55. Yılı, 29 Ekim 1978, **Tercüman**.

Öztuna, Yılmaz, “Tarihçi Gözüyle, Cumhuriyet’imizin 63. Yılı”, 1 Kasım 1986, **Tercüman**.

Özüçetin, Çalışkan, “Meclis Celse Zabıtlarında 23 Nisan, 29 Ekim, 30 Ağustos ve 19 Mayıs’ın Bayram Oluşu”, **Prof. Dr. Abdulkadir Yuvalı**

Armağanı, C 2, (Editörler; Prof. Dr. Mustafa Öztürk, Prof. Dr. Şakir Batmaz, Yrd. Doç. Dr. Erhan Yoska), Kayseri, 2015, s. 1431-1452.

Safa, Peyami, “Objektif”, Bizim Cumhuriyetimiz ve Onların ki, 29 Ekim 1955, **Milliyet**.

Savcı, Bahri, “Osmanlı Türk Reformlarının (Islahat Hareketlerinin) Bir Batı Demokrasisi Doğurma Çabaları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C 21, S 1, Ankara 1966, s. 107-124.

Selçuk, İlhan, “Pencere”, 1923?, 29 Ekim 1994, **Cumhuriyet**.

Selçuk, İlhan, “Pencere”, Aydınlık Bayramı, Cumhuriyet Bayramı, 29 Ekim 1992 **Cumhuriyet**.

Selçuk, İlhan, “Pencere”, Bayrağımızın Öyküsü, 29 Ekim 1983, **Cumhuriyet**.

Selçuk, İlhan, “Pencere”, Cumhuriyetin Demokratik İçeriği, 28 Ekim 1983 **Cumhuriyet**.

Selçuk, İlhan, “Pencere”, Özeleştiri, 30 Ekim 1984, **Cumhuriyet**.

Selçuk, İlhan, “Pencere”, Türkiye Cumhuriyeti’nin Anlamı, 29 Ekim 1980 **Cumhuriyet**.

Sevig, Veysi, “Bize Göre”, Cumhuriyet ve Atatürk, 29 Ekim 1984, **Dünya**.

Sorgun, Taylan, “Olayların Ardındakiler”, Yaşasın Cumhuriyet, 29 Ekim 1994 **Tercüman**.

Tamer, Rauf, “Sözün Kısası”, Bayraklarımızı Asın, 29 Ekim 1980, **Tercüman**.

Taneri, Aydın, **Türk Devlet Geleneği**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınevi, Ankara, 1975.

Tayanç, Dinç, “Mikro”, İlk Bayram, 30 Ekim 1994, **Cumhuriyet**.

TBMM Zabıt Ceridesi, D.2, C 18, (19.04.1925).

Tural, Sadık, “Türkiye İçin Cumhuriyet, Değerlere Sahip Çıkmadır”, **Erdem**, C 11, S 33, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1999, s. 947-960.

Türk Hukuk Lügati, Ankara, 1944.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

Türkkan, Hakan, “Osmanlı Devleti’nde Demokratikleşme ve Kanun-ı Esasi’nin Demokratik Hüviyeti”, **Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, Prof. Dr. Azmi Özcan Öğrencileri Özel Sayısı, 3, 2018, s. 364-379.

Uçarol, Rifat, **Siyasi Tarih**, İstanbul, 1985.

Ûlman, Haluk, “Dünya Penceresinden”, Cumhuriyet 70 Yaşında, 30 Ekim 1973, **Dünya**.

Ulunay, “Takvimden Bir Yaprak”, 30 Yılın İlhamı, 30 Ekim 1953, **Milliyet**.

Ulunay, “Takvimden Bir Yaprak”, Cumhuriyet ve 38. Yıl, 29 Ekim 1961, **Milliyet**.

Ulunay, “Takvimden Bir Yaprak”, Cumhuriyet, 29 Ekim 1955, **Milliyet**.

Ulunay, “Takvimden Bir Yaprak”, Cumhuriyet, 29 Ekim 1962, **Milliyet**.

Ulunay, “Takvimden Bir Yaprak”, Cumhuriyet, 29 Ekim 1963, **Milliyet**.

Ulunay, “Takvimden Bir Yaprak”, Cumhuriyetimiz, 29 Ekim 1959, **Milliyet**.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi III / I**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2011.

Ûlken, Hilmi Ziya, **Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi I**, Selçuk Yayınları, İstanbul, 1966.

Ûnal, Vecihi, “Dün, Bugün ve Yarın, Demokratik Cumhuriyet”, 29 Ekim 1972, **Türkiye**.

Ûnal, Vecihi, “Ölçü”, Atatürk ve Cumhuriyet, 29 Ekim 1990, **Türkiye**.

Ûnal, Vecihi, “Ölçü”, Cumhuriyet ve Demokrasi, 29 Ekim 1987, **Türkiye**.

Ûnal, Vecihi, “Ölçü”, Demokratik Cumhuriyet, 29 Ekim 1989, **Türkiye**.

Yeni Anayasa 1982, İstanbul, 1984.

MUHTELİF TÜRK KÖŞE YAZARLARININ “CUMHURİYET” İN ANLAM YÜKÜNE
İLİŞKİN BELLİ BAŞLI YAKLAŞIMLARI (1955-1995)

Yücel, Hasan Âli, “Konuk Yazar”, Cumhuriyet Nedir? 29 Ekim 1988,
Cumhuriyet.

Zeydanlı, Vedat, “Günün İçinden”, Yarın 29 Ekim, 28 Ekim 1991,
Türkiye.